

ΙΣΤΟΡΙΑ Β' ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να απαντήσετε τεκμηριωμένα στα εξής:

α. Γιατί ο Βολταίρος θεωρεί την πνευματική ανεκτικότητα ως χρέος όλων των ανθρώπων και πώς τεκμηριώνει την άποψή του αυτή; (μονάδες 13)

β. Ποιο είναι το όφελος, σύμφωνα με τον Βολταίρο, από την ύπαρξη πολλών θρησκειών σε μια χώρα και πώς αυτό συνδέεται με το δικαίωμα της ελευθερίας; (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Τι είναι η ανεξιθρησκία; Είναι ιδιον¹ του ανθρώπου. [...] Ας παραβλέπουμε ο ένας του άλλου τις μωρίες²- αυτός είναι ο πρώτος νόμος της φύσης. Στις χρηματαγορές του Άμστερνταμ, του Λονδίνου ή της Βομβάης ή της Βασσόρας, ο Πέρσης, ο Ινδός, ο Εβραίος, ο Μωαμεθανός, ο Κινέζος, ο Βραχμάνος, ο Ορθόδοξος, ο Καθολικός, [...] εμπορεύονται μεταξύ τους. Όμως ποτέ δεν θα τραβήξει ο ένας στον άλλο μαχαίρι, για να τον πάρει με τη θρησκεία του. [...] Αν υπήρχε τρόπος να διαλογιστεί κανείς με συνέπεια πάνω στη θρησκεία [...] θα αντιλαμβανόταν πως όλοι μας έχουμε χρέος να ανεχόμαστε ο ένας τις γνώμες του άλλου, γιατί είμαστε όλοι αδύναμοι, ασυνεπείς, ευμετάβολοι, εκτεθειμένοι σε κάθε λογής πλάνες.

Βολταίρου, Ανεξιθρησκία, (λήμμα από το «φιλοσοφικό λεξικό»). Μτφρ. Δ. Θοιβιδόπουλου, *Εποχές*, 8, Δεκέμβριος 1963. Στο: Ασημομύτης, Β., κ.ά, *Θέματα νεότερης και σύγχρονης ιστορίας από τις πηγές*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1997, σ. 26.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Η Αγγλία είναι η χώρα των δογμάτων. Ένας Άγγλος, ως ελεύθερος άνθρωπος, πηγαίνει στον ουρανό από όποιον δρόμο θέλει. Αν υπήρχε στη χώρα αυτή μια θρησκεία, τότε θα υπήρχε ο φόβος του δεσποτισμού. Αν υπήρχαν δύο, θα κινδύνευαν να αλληλοεξοντωθούν. Αλλά υπάρχουν τριάντα και ζουν όλες ειρηνικά και ευτυχείς.

Βολταίρος, *Φιλοσοφικές Επιστολές*, 1734.

¹ Χαρακτηριστικό γνώρισμα

² ανοησίες

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις γνώσεις σας,

α. να αναφερθείτε στα αίτια εγκατάλειψης της γης από τους ελεύθερους αγρότες και μικροϊδιοκτήτες στα βυζαντινά «χωρία» στα τέλη του 8ου αιώνα. (μονάδες 10)

β. να αναφέρετε ποιους κινδύνους συνεπαγόταν η εξαφάνιση των ελευθέρων αγροτών και μικροϊδιοκτητών καθώς και τη σκοπιμότητα της θεσμοθέτησης του «αλληλέγγυου».

(μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο χωρικός δεν μπορούσε στην πραγματικότητα να ανακτήσει πάντοτε, την περιουσία του, γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις οι άδικοι αγοραστές, από τους οποίους έπρεπε να τη διεκδικήσει, δεν φαίνεται να ήταν άλλοι από τους κατά τόπους ισχυρούς εκπροσώπους του κράτους, τους συγγενείς ή και τους φίλους τους. Οι μεγαλογαιοκτήμονες και οι κρατικοί λειτουργοί αποτελούσαν μια ενιαία τάξη. [...] Αυτοί που ήταν υπεύθυνοι για την εφαρμογή των αυτοκρατορικών διαταγών είχαν κάθε συμφέρον να επιδιώκουν την ματαίωση της εφαρμογής τους.

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, (μτφ. Ι. Παναγόπουλος), εκδ. Στ. Δ. Βασιλόπουλος, τ. Β΄, Αθήνα 1978, σ. 152-153.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[...] έβγαλε διαταγή (ο Βασίλειος Β΄) οι εισφορές των φτωχών (μικροκαλλιεργητών) που είχαν καταστραφεί να πληρώνονται από τους δυνατούς. Ονομάστηκε δε η τέτοιου είδους είσπραξη «αλληλέγγυον». Όταν δε ο πατριάρχης Σέργιος και πολλοί από τους αρχιερείς και από τους ασκητές όχι λίγοι τον παρακάλεσαν να σταματήσει αυτό το παράλογο βάρος, ο βασιλιάς δεν υπάκουσε.

Σκυλίτζης, Ι., *Σύνοψις ιστοριών*, Εκδόσεις Μίλητος, Αθήνα 2000.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας στοιχεία από το παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις γνώσεις σας, να απαντήσετε τεκμηριωμένα στα εξής:

α. Ποιοι ήταν αρμόδιοι στο κράτος του Καρλομάγνου για την στρατιωτική και την πολιτική διοίκηση και ποιοι για τα οικονομικά ζητήματα και την είσπραξη των φόρων;

(μονάδες 12)

β. Ποιος είναι ο ρόλος που φαίνεται να αποκτά η Εκκλησία και ποια στοιχεία του κειμένου επιβεβαιώνουν τον ρόλο αυτό;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ούτε μεγάλη αυλή, ούτε μεγάλη γραφειοκρατία είχε ο Καρλομάγνος. Είχε τρεις υπουργούς που τους λέγανε Κουροπαλάτη, τον Κοντόσταβλο, και τον Αρχιτρίκλινο. Κι ήτανε σαν υπουργός των Εξωτερικών ο πρώτος, σαν υπουργός των Στρατιωτικών ο δεύτερος και σαν υπουργός των Οικονομικών ο τρίτος. Είχε κι έναν κληρικό που κανόνιζε τα θρησκευτικά κι αυτοί ήτανε όλοι του οι συνεργάτες. [...] Έστελνε ο Καρλομάγνος δύο αντιπροσώπους του, έναν κόμη και έναν επίσκοπο και παίρνανε τους φόρους. [...] Έκανε μια παλατιανή σχολή κι έβαλε έναν σπουδαίο τότε, τον Αλκουίνο, σαν είδος υπουργού Παιδείας. Η παιδεία αυτή είχε βάση τα θρησκευτικά. [...] Πάντως τα υποστήριζε τα παιδιά που μαθαίνανε γράμματα και τα είχε υπό την προστασία του.

Τσιφόρος, Ν., *Ιστορία της Γαλλίας*, Ερμής, Αθήνα 1983, σ. 43-44.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από την ιστορική πηγή που σας δίνεται, να απαντήσετε τεκμηριωμένα στα εξής:

α. Ποιο ήταν το περιεχόμενο των ανθρωπιστικών σπουδών κατά την Αναγέννηση και τι εξυπηρετούσε; (μονάδες 13)

β. Ποιος είναι ο σκοπός του μορφωμένου ανθρώπου και γενικότερα της παιδείας, σύμφωνα με τους ουμανιστές; (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι αναγεννησιακοί λόγιοι και καλλιτέχνες παρόλο που δεν απέρριπταν τη χριστιανική διδασκαλία και δεν ήρθαν σε ρήξη με την Εκκλησία, έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στα εγκόσμια και στην υλική ζωή. [...] Δημιούργησαν σχολεία και ακαδημίες στις ιταλικές αυλές και πόλεις, τα οποία εστίαζαν στην κλασική λογοτεχνία και ιστορία, αποκαλώντας το νέο πρόγραμμα διδασκαλίας «studia humanitatis»¹ ή ουμανισμό. Οι ουμανιστές θεωρούσαν την εντρύφηση στους κλασικούς ως την καλύτερη προπαρασκευή για μια καριέρα στον χώρο της πολιτικής, καθώς δίδασκαν σε κάποιον πώς να επιχειρηματολογεί πειστικά, να γράφει κατανοητά και να μιλάει με ευφράδεια. Από την άλλη πλευρά, δίδασκαν ότι στόχος κάθε μορφωμένου ατόμου θα πρέπει να είναι μια ζωή ενεργός στα εγκόσμια και ότι η μόρφωση δεν μπορεί απλώς να έχει ιδιωτικά ή θρησκευτικά κίνητρα, αλλά να στοχεύει στο κοινό καλό.

Merry E. Weisner-Hanks, *Πρώιμη Νεότερη Ευρώπη 1450-1789*, Αθήνα 2006, σ. 36-37.

¹ Ανθρωπιστικές σπουδές

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τις ιστορικές πηγές που σας δίνονται, να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Ποιοι και με ποιους τρόπους ασκούσαν τη διπλωματία στο Βυζάντιο;

(μονάδες 13)

β. Ποιες συνέπειες είχε η άσκηση αυτής της διπλωματίας για το Βυζάντιο και για τους άλλους λαούς;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Η χριστιανική θρησκεία, με τον οικουμενικό χαρακτήρα που είχε προσλάβει από τους πρώτους αιώνες της διάδοσής της, ευνόησε τη δημιουργία μιας ιδεολογίας χωρίς σύνορα. Τέθηκε σύντομα στην υπηρεσία της εξωτερικής πολιτικής της βυζαντινής αυτοκρατορίας, άνοιξε νέους ορίζοντες και χάραξε ευνοϊκές προοπτικές στην άσκηση και την εφαρμογή της. [...] Ο βυζαντινός αυτοκράτορας εμφανίζεται από τις πηγές, άλλοτε ως πρόξενος της ιεραποστολής, άλλοτε ως προστάτης εκχριστιανισμένων ήδη λαών και άλλοτε ως αποδέκτης και διεκπεραιωτής πρωτοβουλιών προσηλυτισμού. Και στις τρεις περιπτώσεις η παρέμβασή του εντάσσεται στο πλαίσιο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής και οι στόχοι του είναι κατεξοχήν πολιτικοί.

Πατούρα-Σπανού Σ., «Όψεις της βυζαντινής διπλωματίας», Σ. Πατούρα Σπανού (επιμ.), *Διπλωματία και Πολιτική*, ΕΙΕ, Αθήνα 2005, σ. 133, 146 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Στις 8 Οκτωβρίου μια λαμπρή πομπή ξεκίνησε από το παλάτι. Ο πατριάρχης Στέφανος Β΄, ο πρωτοβεστιάριος Θεοφάνης και σύσσωμη η σύγκλητος οδηγούσαν τη νεαρή πριγκίπισσα στον ναό της Υπεραγίας Θεοτόκου της Πηγής για την τελετή. [...] Με τον γάμο αυτό, που είχε προτείνει η βουλγαρική πλευρά και είχε ευχαρίστως αποδεχθεί η βυζαντινή, μια μακρά περίοδος πολέμων έφθανε στο τέλος της. Η Βουλγαρία, ταλαιπωρημένη όχι μόνο από τους πολέμους αλλά και από έναν μεγάλο λιμό, θα χαιρόταν επιτέλους τα αγαθά της ειρήνης, και ο άρχοντάς της θα συγγένευε με την επιφανέστερη οικογένεια της χριστιανοσύνης.

Νικολάου Κ., «Βυζαντινά βασιλικά συνοικέσια «μετ' αλλοφύλων και αλλογλώσσων» (7ος - 11ος αι.)», στο: *Το Βυζάντιο και οι ξένοι* [4], Ίδρυμα Γουλιανδρή-Χορν, Αθήνα 2000, σ. 16-17 (διασκευή).

ΙΣΤΟΡΙΑ Β' ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Το παρακάτω κείμενο αναφέρεται στην οικονομική κατάσταση που διαμορφώνεται στην Ευρώπη μετά τις Ανακαλύψεις, δεδομένης της συσσώρευσης κεφαλαίου από το εμπόριο και της εισαγωγής μεγάλων ποσοτήτων πολύτιμων μετάλλων. Με βάση τα δεδομένα αυτά και αξιοποιώντας τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα:

α. Ποιες κοινωνικές κατηγορίες του πληθυσμού απειλούνται περισσότερο με πτώχευση από τις οικονομικές εξελίξεις που σημειώνονται στην Ευρώπη μετά τις Ανακαλύψεις;

(μονάδες 12)

β. Ποιες είναι οι συνέπειες της συσσώρευσης κεφαλαίου και πολύτιμων μετάλλων στην Ευρώπη ως προς τη διαμόρφωση της αναλογίας ανάμεσα στους μισθούς και στο κόστος ζωής;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο έμπορος Παλέτο από την Κρεμόνα είχε το 1546 κέρδος 9.000 λίρες, αλλά έχασε τον ίδιο χρόνο 12.000 (προφανώς από άλλη επιχείρηση). Παράλληλα με θεαματικές πτωχεύσεις βρίσκουμε αναρίθμητα παραδείγματα μέσων και μικρών εμπόρων που υποχρεώθηκαν σε πτώχευση.[...] Διαπιστώνουμε πράγματι σε όλες τις χώρες μια υστέρηση, πολύ καθαρή, της αύξησης των μισθών σε σχέση με το κόστος ζωής. Ο μισθός των εργατών που ήταν απασχολημένοι στο Δημαρχείο της Στοκχόλμης αυξήθηκε έξι φορές από το 1460 μέχρι το 1550, ενώ η τιμή των δημητριακών αυξήθηκε οκτώ φορές.

Morineau, M., *Histoire Universelle Larousse de poche, Le XVIe siècle 1492-1610*, 1968, 387-389

ΙΣΤΟΡΙΑ Β' ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιες είναι οι τρεις εξουσίες τις οποίες αναφέρει ο Μοντεσκιέ στο έργο του *Το πνεύμα των νόμων*; (μονάδες 10)

β. Ποιος κίνδυνος υπάρχει όταν οι εξουσίες αυτές συγκεντρώνονται στο ίδιο πρόσωπο ή πολιτικό σώμα και γιατί; (μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Όταν στο ίδιο πρόσωπο ή στο ίδιο πολιτικό σώμα, που ασκεί την αρχή, η νομοθετική εξουσία είναι ενωμένη με την εκτελεστική, δεν υπάρχει καθόλου ελευθερία γιατί μπορεί ο ίδιος ο μονάρχης[...] να κάνει νόμους τυραννικούς και να τους εφαρμόσει με τρόπο τυραννικό. Επίσης δεν υπάρχει καθόλου ελευθερία, όταν η δικαστική εξουσία δεν χωρίζεται απ' τη νομοθετική και την εκτελεστική. Αν ήταν συνδεδεμένη με τη νομοθετική, η πίεση πάνω στη ζωή και την ελευθερία των πολιτών θα ήταν αυταρχική, γιατί ο ίδιος ο δικαστής θα ήταν και νομοθέτης. Αν ήταν συνδεδεμένη με την εκτελεστική εξουσία, ο δικαστής θα μπορούσε να έχει τη δύναμη ενός καταπιεστή. Το παν θα χανόταν αν ο ίδιος ο άνθρωπος ή το ίδιο σώμα αρχόντων ή του λαού, ασκούσαν ταυτόχρονα αυτές τις τρεις εξουσίες: δηλαδή, το να νομοθετεί, να εφαρμόζει τις δημόσιες αποφάσεις και να δικάζει τα εγκλήματα, ή τις διαφορές των ιδιωτών.

Montesquieu, *Το πνεύμα των νόμων*, (μτφρ. Γρ. Λιόνης), Αναγνωστίδης, σ. 150

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από την ιστορική πηγή που σας δίνεται, να αναφερθείτε:

α. στις οικονομικές μεταβολές που σημειώθηκαν στην Ευρώπη μετά τις Ανακαλύψεις

(μονάδες 12)

β. Ποιες ήταν οι συνέπειες των περιγραφόμενων οικονομικών μεταβολών στον κοινωνικό μετασχηματισμό της Ευρώπης;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σημαντικότερη συνέπεια αυτής της μετακίνησης που έχει μείνει στην ιστορία με τον όρο «Εμπορική Επανάσταση» ήταν η προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως. Οι υπερπόντιες χώρες αποτελούσαν μια απέραντη αγορά και κατά συνέπεια η οικονομική δραστηριότητα μετατοπίστηκε από τη Μεσόγειο στις ακτές του Ατλαντικού. Ταυτόχρονα, οι υπερπόντιες χώρες έδωσαν στον παλιό κόσμο προϊόντα με τα οποία δημιουργήθηκαν εντελώς νέες βιοτεχνίες. Επίσης, η επέκταση της Ευρώπης είχε ως συνέπεια την εισαγωγή στην Ευρώπη τόσο μεγάλων ποσοτήτων χρυσού και αργύρου, που οι τιμές των αγαθών που βασίζονταν γενικά σ' αυτά τα δύο μέταλλα, ανέβηκαν κατακόρυφα.[...] Αυτή η άνοδος των τιμών υποκίνησε ανοδικά την οικονομική δραστηριότητα, αλλά δημιούργησε σημαντική κοινωνική ένταση, ιδιαίτερα μεταξύ των γαιοκτημόνων και εκείνων των χωρικών που είχαν συνάψει μακροχρόνια συμβόλαια με τους κυρίους τους και των οποίων οι υποχρεώσεις εκφράζονταν σε χρήμα και ήταν σταθερές.

Shepard B. Clough & Richard T. Rapp, *Ευρωπαϊκή Οικονομική Ιστορία*, (μτφρ. Φ. Διαμαντόπουλος κ.ά.), τ. Α', Παπαζήση, Αθήνα 1979, σσ.181-182.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Το παρακάτω κείμενο αναφέρεται στη θεματική οργάνωση του βυζαντινού κράτους επί της εποχής του αυτοκράτορα Ηρακλείου (610-641). Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιος αναλάμβανε τη διοίκηση των «θεμάτων» και ποιες ήταν οι αρμοδιότητές του;

(μονάδες 12)

β. Σε τι αποσκοπούσε η μεταρρύθμιση αυτή και ποιο ήταν το όφελος για το αμυντικό σύστημα του Βυζαντινού Κράτους;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Σύμφωνα με το σύστημα των θεμάτων όλη η επικράτεια χωρίστηκε σε στρατιωτικές περιφέρειες που ονομάζονταν «θέματα», τα οποία μπήκαν κάτω από τη διοίκηση ενός ανώτερου αξιωματικού, του στρατηγού, ως αντιπροσώπου του αυτοκράτορα. Αυτός συγκεντρώνει, πράγματι όλες τις πολιτικές και στρατιωτικές εξουσίες στην περιοχή του. Διοικεί ένα στρατιωτικό σώμα αποτελούμενο από στρατιώτες που στρατολογούνται επιτόπου και εξοπλίζονται με τα μέσα που προμηθεύουν οι πληθυσμοί της περιοχής. Αυτό σημαίνει ότι το «θέμα» επιφορτίζεται κανονικά με την άμυνα της περιοχής του, του τόπου από τον οποίο προέρχεται. [...] Το μέτρο αυτό εκφράζει κατά τον καλύτερο τρόπο το πνεύμα της νέας μεταρρύθμισης: δημιουργία εθνικού στρατού, συντηρούμενου από τη γενική εισφορά, εγκατάλειψη των πολυδάπανων και αβέβαιων για την πίστη τους μισθοφορικών στρατών. Έμπνευση, με δύο λόγια, πνεύματος συλλογικής ευθύνης σε ό, τι αφορά την άμυνα της χώρας και δημιουργία ενός πνεύματος εθνικής αυτοάμυνας.

Γλύκατζη-Αρβελέρ Ε., *Η πολιτική ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, (μτφρ. Τ. Δρακοπούλου), Αθήνα 1977, σ. 43-44.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Πώς διαμορφώνεται η θρησκευτική κατάσταση στη Γερμανία μετά την υπογραφή της Ειρήνης της Αυγούστας (1555); (μονάδες 12)

β. Ποιες αλλαγές επέφερε, η υπογραφή της συγκεκριμένης συνθήκης, στην πολιτική και οικονομική ζωή της Γερμανίας; (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η Ειρήνη της Αυγούστας κατοχύρωνε την ασυλία των λουθηρανών ηγεμόνων, ιπποτών και πόλεων, ενώ και οι δύο πλευρές δεσμεύονταν να διατηρήσουν «αιώνια και άνευ όρων ειρήνη»· σε κάθε περιοχή παραχωρήθηκε το δικαίωμα να επιλέξει το δόγμα που θα υιοθετούσε, το λουθηρανικό ή το καθολικό. Υπήκοοι που διαφωνούσαν με τον ηγεμόνα τους είχαν το δικαίωμα να φύγουν· όλες οι εκκλησιαστικές γαίες που είχαν δημευθεί από λουθηρανούς ηγεμόνες πριν από το 1552 παρέμεναν στην κυριότητά τους· αυτοί που ήταν ηγεμόνες μιας περιοχής λόγω της θέσης που κατείχαν στο παρελθόν στην καθολική ιεραρχία υποχρεούνταν να παραιτηθούν από τον τίτλο τους και τις γαίες, εάν επέλεγαν τον λουθηρανισμό. Η εγγύηση των όρων της συνθήκης αποτελούσε ευθύνη όχι του αυτοκράτορα αλλά μιας αντιπροσωπείας περιφερειακών ηγεμόνων. [...] Η εν λόγω συνθήκη τερμάτισε τους θρησκευτικούς πολέμους στη Γερμανία για πολλές δεκαετίες και έθεσε την πολιτική, θρησκευτική και οικονομική ζωή υπό τον άμεσο έλεγχο των τοπικών ηγεμόνων.

Merry E. Weisner-Hanks, *Πρώιμη Νεότερη Ευρώπη 1450-1789*, Αθήνα 2006, σ. 195 (διασκευή).

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις:

α. Να αναφερθείτε στον βασικό στόχο της οικονομικής πολιτικής του αυτοκράτορα της Νίκαιας Ιωάννη Βατάτζη και στις ενέργειες του ίδιου για την επίτευξή του.

(μονάδες 13)

β. Να αιτιολογήσετε τη λήψη του μέτρου της απαγόρευσης εισαγωγής ειδών πολυτελείας για την επίτευξη αυτού του στόχου.

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο ίδιος ο αυτοκράτορας ξεχώρισε ένα κομμάτι γης, αρόσιμο¹ και κατάλληλο για αμπελουργία, τόσο μεγάλο, ώστε να μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του αυτοκρατορικού τραπεζιού και εκείνες που απασχολούσαν τον φιλόανθρωπο και κοινωνικά ευαίσθητο αυτοκράτορα (εννοώ τα γηροτροφεία, πτωχοκομεία και νοσοκομεία που φρόντιζαν τους αρρώστους)· τη φροντίδα τους ανέθεσε σε ανθρώπους που είχαν καλή γνώση της γεωργίας και της αμπελουργίας και έτσι κάθε χρόνο είχε μεγάλη και άφθονη σοδειά καρπών.[...] Το ίδιο συνιστούσε να κάνουν όχι μόνο οι συγγενείς του, αλλά και οι άλλοι ευγενείς.

Νικηφόρος Γρηγοράς, *Ρωμαϊκή Ιστορία II*, έκδ. L. Schopen, τ. I, Βόννη 1829, σ. 42.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

(Ο Βατάτζης) απαγόρευσε με κάθε αυστηρότητα στους υπηκόους του να αγοράζουν είδη πολυτελείας από το εξωτερικό. [...] Το προστατευτικό αυτό μέτρο αποτελούσε αναντίρρητα αιχμή κατά της Βενετίας. Τα φορολογικά μέτρα εναντίον των βενετικών εισαγωγών θα προκαλούσαν σίγουρα σοβαρές επιπλοκές, γιατί θα παραβίαζαν τις εμπορικές συμφωνίες, οι οποίες έφεραν τις υπογραφές των προηγούμενων αυτοκρατόρων. Αντίθετα, κανένας δεν θα μπορούσε να αμφισβητήσει το δικαίωμα του αυτοκράτορα να απαγορεύσει στους υπηκόους του την αγορά πολυτελών ειδών.

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Γ', (μτφρ Παναγόπουλος, Ι.), εκδόσεις Βασιλόπουλος, Αθήνα 1993, σ. 123.

¹ καλλιεργήσιμο

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3ο ΘΕΜΑ

«Σήμερα σε όλα τα κράτη υπάρχουν μόνιμες διπλωματικές αντιπροσωπείες άλλων κρατών (πρεσβείες και προξενεία) που ασχολούνται με διακρατικά προβλήματα.». Λαμβάνοντας υπόψη την παραπάνω διατύπωση και αξιοποιώντας τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε τεκμηριωμένα στα εξής:

α. Ποια είναι η βασική διαφορά στην αποστολή πρεσβευτών στο Μεσαίωνα σε σύγκριση με τη σημερινή εποχή και με ποια κριτήρια επιλέγονται από τον αυτοκράτορα τα μέλη των διπλωματικών αποστολών; (μονάδες 12)

β. Σε ποιον τρόπο άσκησης διπλωματίας κατέφευγε, ως επί το πλείστον, η βυζαντινή αυτοκρατορία και πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η προτίμηση της συγκεκριμένης επιλογής; (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Βασική αρχή είναι η ειρηνική διευθέτηση των διαφορών και στόχοι η προσέγγιση με τους γείτονες λαούς και η επέκταση της επιρροής, ιδίως μέσω της χριστιανικής θρησκείας σε περισσότερο απομακρυσμένους, αλλά και η παρακολούθηση των πολιτικο-στρατιωτικών εξελίξεων στα μεγάλα αντίπαλα βασίλεια.[...] Μόνιμη διπλωματική εκπροσώπηση δεν υπήρχε ούτε από ούτε προς την αυτοκρατορία. Συχνή όμως ήταν η παρουσία διπλωματικών αποστολών στην αυλή του άλλου κράτους, μερικές φορές και για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα για τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων.[...] Τα μέλη κάθε πρεσβευτικής αποστολής επέλεγε ο αυτοκράτορας από πρόσωπα της απόλυτης εμπιστοσύνης του, μορφωμένα και εξοικειωμένα με τα πολιτικο-στρατιωτικά προβλήματα της αυτοκρατορίας και κατά το δυνατόν της ξένης αυλής.

Χριστοφιλοπούλου Αικ., *Βυζαντινή Ιστορία (867-1081)*, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα 1991, σ. 285-287

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας:

α. να αναφέρετε τον σκοπό των ταξιδιών του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου στη Δύση και το αποτέλεσμα τους (μονάδες 12)

β. να σχολιάσετε κριτικά πώς τον υποδέχτηκαν οι Δυτικοί και ποιες προσδοκίες γεννήθηκαν στον Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγο από την υποδοχή αυτή. (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Μανουήλ ξεκίνησε τον Δεκέμβριο του 1399. [...] Έφτασε στη Βενετία τον Απρίλιο του 1400, διάβηκε στη συνέχεια από το Μιλάνο [...] και τον Ιούνιο του 1400 έφτασε στο Παρίσι. Έλαβε εκεί την υπόσχεση ότι ο Boucicaut¹ θα ξαναπήγαινε στην Ανατολή, τη φορά αυτή με πολύ μεγαλύτερη δύναμη. Ο Μανουήλ συνέχισε την πορεία του και στις 21 Δεκεμβρίου 1400 έφτασε στο Λονδίνο. Ο Ερρίκος Δ΄ του υποσχέθηκε στρατό και στόλο και του έδωσε μια μικρή χρηματική βοήθεια. Τον Φεβρουάριο του 1401 ο Μανουήλ επέστρεψε στο Παρίσι. Φρόντισε να επικοινωνήσει και με άλλους ευρωπαίους ηγεμόνες και ήταν γεμάτος ενθουσιασμό και πεποίθηση ότι λίγο χρόνο μετά τον γυρισμό του στην Πόλη, ολόκληρη στρατιά σταυροφόρων θα έφτανε εκεί, για να αναλάβει επιχειρήσεις και να εξοντώσει τους Τούρκους. Σιγά σιγά, όμως, άρχισε ο Μανουήλ να καταλαβαίνει ότι όλα αυτά ήταν πολύ ωραία για να μπορούν να είναι αληθινά, και ότι δεν του έμενε παρά να γυρίσει στην πατρίδα του για να πιει μέχρι τέλους το ποτήρι του μαρτυρίου.

Καραγιαννόπουλος, Γ., *Το Βυζαντινό Κράτος*, τ. Β΄, Ερμής, Αθήνα 1985, σ. 187.

¹ Πρεσβευτής του γάλλου βασιλιά Καρόλου Στ΄, στρατάρχης στον βαθμό.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Το κείμενο που ακολουθεί προέρχεται από τη μεγάλη δημηγορία του Μωάμεθ Β΄ πριν από την τελική μάχη και την άλωση της Πόλης (1453). Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες που αντλείτε από το παρακάτω κείμενο, να απαντήσετε τεκμηριωμένα στα εξής:

α. Σε ποια κατάσταση βρίσκονταν οι δυνάμεις των δύο αντιπάλων (Βυζαντινών και Οθωμανών) ως προς το πλήθος των πολεμιστών και τον πολεμικό εξοπλισμό τους;

(μονάδες 13)

β. Ποια η αποτελεσματικότητα της βοήθειας που προσέφεραν οι Δυτικοί στους Βυζαντινούς;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Για τους αντιπάλους μας είναι ανάγκη να μιλήσω; Είναι ελάχιστοι κι οι περισσότεροι δεν έχουν ούτε όπλα ούτε πολεμική πείρα. [...] Πώς λοιπόν να επαρκέσουν αυτοί για το τόσο μεγάλο πλήθος του στρατού μας, προπάντων, όταν εμείς πολεμούμε διαδοχικά και πάντα ξεκούραστοι κι έχουμε την ευκαιρία να κοιμόμαστε, να τρώμε και να αναπαυόμαστε, εκείνοι, όμως, πρέπει να πολεμούν αδιάκοπα και πάντοτε σε πλήρη ένταση, χωρίς να έχουν καιρό για ύπνο ή φαγητό ή ποτό ή ξεκούραση ή κάτι άλλο παρόμοιο, αφού εμείς τους πιέζουμε στη μάχη και τους παρενοχλούμε; [...] Όσοι δε από τους Ιταλούς είναι τοποθετημένοι στο πεσμένο κομμάτι του τείχους [...] σε μένα φαίνονται εντελώς αναξιόπιστοι κι αφερέγγυοι. Γιατί, πρώτον, δεν θα θελήσουν, αν έχουν μυαλό, να πολεμήσουν για τα αγαθά άλλων και να κοπιάσουν και να θέσουν τον εαυτό τους σε φανερό κίνδυνο, χωρίς οι ίδιοι να κερδίσουν τίποτε. Δεύτερον, είναι συμφυρμός διαφορετικών ανθρώπων, που ο καθένας τους προέρχεται από αλλού, που αποβλέπουν μόνο στο να αρπάξουν και να φύγουν σώοι, όχι στο να πεθάνουν στη μάχη.

Reinsch, D.R., & Κολοβού, Φ., *Κριτόβουλου του Ιμβρίου Ιστορία*, Κανάκης, Αθήνα 2005, σ. 209-211.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αφού μελετήσετε συγκριτικά τις παρακάτω ιστορικές πηγές και σε συνδυασμό με τις ιστορικές σας γνώσεις, να απαντήσετε στα εξής:

α. Σε τι αποσκοπούσε, από πλευράς της πολιτικής του Βασιλείου Β΄, η θέσπιση του θεσμού του «αλληλέγγυου»; (μονάδες 12)

β. Ποια κοινωνική τάξη έπληττε ο θεσμός αυτός και με ποιον τρόπο προσπάθησαν να αντιδράσουν τα μέλη της; (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Τα μέτρα του Βασιλείου Β΄ εναντίον των «δυνατών» έγιναν με την πάροδο των χρόνων αυστηρότερα. [...]. Έτσι, το βάρος του αλληλέγγυου, το οποίο ως τότε, σύμφωνα με την αρχή της συλλογικής πληρωμής του φόρων από την αγροτική κοινότητα, έφεραν οι γείτονες του χρεώστη φορολογούμενου μεταφέρθηκε αποκλειστικά στους ώμους του μεγαλοκτηματία. Το αποφασιστικό αυτό μέτρο έφερε διπλό αποτέλεσμα. Πρώτον, κατάφερε ένα ιερό ισχυρό κτύπημα στους «δυνατούς» και έπειτα εξασφάλισε με ασφαλέστερο τρόπο την καταβολή των εσόδων του αλληλέγγυου στο δημόσιο ταμείο.

Ostrogorsky G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Β, μτφρ. Ι. Παναγόπουλος, Ιστορικές Εκδόσεις Στεφ. Δ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1979, σ. 190. (διασκευή)

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Όπως και στην πρωτοβυζαντινή περίοδο έτσι και κατά την μεσοβυζαντινή οι φορολογούμενοι της «ομάδας χωρίου» συνιστούν υποχρεωτικές ενώσεις δημοσίου δικαίου, είδη εταιριών, για την πληρωμή των φόρων. Οι ενώσεις αυτές λέγονταν «κοινωνία» (concordia)[...]. Οι μεγάλοι ιδιοκτήτες μετείχαν στην «κοινωνία» μόνο με μέρος των κτημάτων τους που βρίσκονται ανάμεσα στους κλήρους των χωρικών της κοινότητας. Εξάλλου οι μεγάλοι γαιοκτήμονες προσπαθούσαν να ξεχωρίσουν αυτά τα κτήματα από την κοινότητα για να μην μετέχουν στην «υποταγή» του χωρίου. [...] Έτσι, η μεγάλη ιδιοκτησία ξέφευγε όλο και περισσότερο από την «αλληλέγγυον» υποχρέωση της πληρωμής των φόρου. Ο Βασίλειος ο Β΄ [...] θέλησε να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του «αλληλεγγύου»

σε όλους τους φορολογούμενους μιας πλατιάς φορολογικής περιοχής χωρίς καμία εξαίρεση.

Σβορώνος, Ν., «Οικονομία και Κοινωνία», *ΙΕΕ*, Εκδοτική Αθηνών, τόμος Η΄, σ. 196.
(διασκευή)

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες που θα αντλήσετε από το κείμενο που σας δίνεται να απαντήσετε στα εξής:

α. Πού οφείλεται η ταχεία προέλαση των Οθωμανών στα Βαλκάνια κατά τον 14^ο αιώνα;

(μονάδες 13)

β. Ποια ήταν η προέλευση του σώματος των γενιτσάρων και ποια η σημασία του για την ανάπτυξη της στρατιωτικής ισχύος των Οθωμανών;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Δεν είναι δύσκολο να ερμηνεύσουμε την ευκολία, με την οποία οι Οθωμανοί κατέλαβαν τα Βαλκάνια. Η οθωμανική εισβολή συνέπεσε με μια εποχή κρατικής πολυδιάσπασης (της βυζαντινής αυτοκρατορίας) και πολλοί από τους ανεξάρτητους βασιλιάδες, δεσπότες και επικυριάρχους των μικρότερων βαλκανικών ηγεμονιών δεν δίσταζαν να επικαλεστούν εξωτερική βοήθεια, για να λύσουν τις μεταξύ τους διαφορές. Μέσα στη γενική αναρχία των Βαλκανίων μονάχα οι Οθωμανοί ακολουθούσαν μια συνεπή πολιτική τακτική και μόνο αυτοί διέθεταν τη στρατιωτική ισχύ και τη στρατιωτική διοίκηση που προϋπέθετε η εφαρμογή της. Ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα των Οθωμανών ήταν το σώμα των γενιτσάρων, ο πρώτος μόνιμος στρατός της Ευρώπης. Το είχε συστήσει ο σουλτάνος μετά την κατάκτηση της Αδριανούπολης, χρησιμοποιώντας αιχμαλώτους πολέμου, και βρισκόταν κάτω από την προσωπική αρχηγία του.

Inalcik, H., *Η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η κλασική εποχή, 1300-1600* (μτφ. Μ. Κοκολάκης), Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1995.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Ποια πολιτική σκοπιμότητα είχε η επανάληψη της αυτοκρατορικής στέψης του Καρλομάγνου στο Άαχεν; (μονάδες 12)

β. Ποιον αντίκτυπο είχε στην Κωνσταντινούπολη η αυτοκρατορική στέψη του Καρλομάγνου ως «αυτοκράτορα» και «αυγούστου» στη Ρώμη τα Χριστούγεννα του 800 και πού οφείλεται, κατά τη γνώμη σας, η αντίδραση αυτή; (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Καρλομάγνος ήταν ο αδιαφιλονίκητος κύριος της Ρώμης την ημέρα των Χριστουγέννων του 800, όταν, καθώς σηκωνόταν από τη γονυκλισία της προσευχής, ο (πάπας) Λέων Γ΄ του φόρεσε το στέμμα και τον αναγόρευσε αυτοκράτορα και άγουστο, κι οι συγκεντρωμένοι κληρικοί έσπευσαν να τον επευφημήσουν.[...] Το 802 ο Καρλομάγνος επανέλαβε την αυτοκρατορική στέψη στο Άαχεν, αλλά αυτή τη φορά πήρε το στέμμα από έναν κληρικό και το τοποθέτησε ο ίδιος στο κεφάλι του. Με αυτή τη χειρονομία υπονοούσε ότι είχε λάβει την αυτοκρατορική εξουσία απευθείας από τον Θεό και όχι διαμέσου του πάπα. Ο Καρλομάγνος δεν ξαναπήγε ποτέ στην Ιταλία. Πιθανόν να μην είχε εκτιμήσει σωστά τον αντίκτυπο που θα είχε η στέψη του στην Κωνσταντινούπολη, η οποία αναγνώριζε μόνο έναν Ρωμαίο αυτοκράτορα. Είχε αρχίσει διαπραγματεύσεις για ένα γάμο διπλωματικής σκοπιμότητας με τη Βυζαντινή αυτοκράτειρα Ειρήνη, και είναι πιθανόν ότι ο Λέων τον έστεψε αυτοκράτορα για να αποτρέψει αυτή την ένωση και να ενισχύσει τη θέση του πάπα στη Δύση. Πράγματι, οι διαπραγματεύσεις για τον γάμο ναυάγησαν, η Ειρήνη εκθρονίστηκε και οι σχέσεις των Φράγκων με την Κωνσταντινούπολη δεν εξομαλύνθηκαν παρά λίγο πριν από τον θάνατο του Καρλομάγνου.

Nicholas, D., *Η εξέλιξη του μεσαιωνικού κόσμου*, μτφρ. Μ. Τζιαντζή, ΜΙΕΤ, Αθήνα 2013, σσ. 190-191.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις,

α. να αναφερθείτε στα οφέλη που αποκόμισε η βυζαντινή αυτοκρατορία από την εφαρμογή της θεματικής διοίκησης κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο (μονάδες 13)

β. να επισημάνετε τα στοιχεία που καταδεικνύουν τον εξελληνισμό του βυζαντινού κράτους την ίδια χρονικά περίοδο (7^{ος}-9ος α.). (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Με τον θεσμό των θεμάτων δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για τη συγκρότηση ενός ισχυρού εντόπιου στρατού, πράγμα που απάλλαξε την αυτοκρατορία από τη δαπανηρή στρατολόγηση αλλοδαπών μισθοφόρων, που δεν ήταν πάντα ούτε αφοσιωμένοι ούτε επαρκείς. Με τον τρόπο αυτό αυξήθηκαν οι βυζαντινές στρατιωτικές δυνάμεις στα πλαίσια ενός νέου υγιέστερου στρατιωτικού και διοικητικού συστήματος, που ήταν απαλλαγμένο από τις αδυναμίες και τα προβλήματα ασφαλείας, αυτά που συνόδευαν το παλαιό σύστημα στρατολογήσεως μισθοφόρων.

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Α' (μτφ. Ι. Παναγόπουλος), Ιστορικές Εκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1997.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Τότε οι διάδοχοι του Ηρακλείου, που δεν ήξεραν πού και πώς να ασκήσουν την εξουσία τους, κατέτμησαν¹ σε μικρά τμήματα τη διοίκησή τους και τα μεγάλα στρατιωτικά σώματα και εγκατέλειψαν την προγονική τους λατινική, υιοθετώντας την ελληνική γλώσσα [...]. Γιατί (παλιότερα) ονόμαζαν τους χιλίαρχους λογγίνους και τους εκατόνταρχους κεντουρίωνες και τους τωρινούς στρατηγούς κόμητες. Αλλά και η ονομασία *θέμα* είναι ελληνική και όχι ρωμαϊκή και προέρχεται από τη *θέση*.

Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, *Περί θεμάτων*, έκδ. Α. Pertusi, Πόλη του Βατικανού 1952, 60 (διασκευή).

¹ χώρισαν, διέσπασαν

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

α. τους δεσμούς εξάρτησης που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του φεουδαρχικού συστήματος στη Δυτική Ευρώπη. (μονάδες 13)

β. τον χαρακτήρα και τη διοικητική δομή του στρατού στη Δυτική Ευρώπη από τον 8^ο αιώνα και μετά. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Το φεουδαρχικό καθεστώς αναπτύχθηκε στη Δύση σε μια ορισμένη εποχή [στη διάρκεια του 8^{ου} αιώνα] και χαρακτηρίζεται από γενίκευση των δεσμών εξαρτήσεως [...] και την αυστηρή ιεράρχηση των ανθρώπων σε μια σειρά εξαρτημένων υποτελών (βασάλων) και δεσποτών (κυρίων/ αρχόντων). Ο κάθε δεσπότης έχει την υποχρέωση να προστατεύει και να συντηρεί τους υποτελείς του, οι οποίοι πρόσφεραν σε αντάλλαγμα ορισμένες υπηρεσίες, κυρίως στρατιωτικές. Οι σχέσεις αυτές υλοποιούνται με την εκχώρηση γης (φέουδο) από τον δεσπότη στον υποτελή, ο οποίος την εκμεταλλεύεται για δικό του όφελος.

Σβορώνος, Ν., «Εξελίξεις στην Οικονομία και στην Κοινωνία», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Θ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1972, σ. 71 – 73 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

[Ο νέος ιππότης] είναι έτοιμος να λάβει το φέουδο που θα του παραχωρηθεί και να ζήσει ως χωροδεσπότης στον δικό του πύργο. Στην πράξη το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του ιππότη εκτυλίσσεται στο γνώριμο πλαίσιο της μικρής περιοχής που γειτονεύει με τον πύργο και περιλαμβάνει έναν ορισμένο αριθμό χωριών [...]. Ως επαγγελματίας πολεμιστής, τον οποίο συντηρούν οι χωρικοί του, ο ιππότης περνά σε αυτό το περιβάλλον μια ζωή δραστήρια και άγρια. Ιδιωτικοί πόλεμοι ξεσπούν συχνά.

Bernstein S. –Milza P., «Από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά κράτη, 5^{ος}-18^{ος} αι.», *Ιστορία της Ευρώπης*, τ. Α΄, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, σ. 114-115 (διασκευή).

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιες είναι οι κοινωνικές ομάδες που συνθέτουν, κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο, τον πληθυσμό του βυζαντινού χωρίου;

(μονάδες 12)

β. Ποιες ήταν οι υποχρεώσεις και ποια τα δικαιώματα των αγροτών στο φεουδαρχικό σύστημα της μεσαιωνικής Ευρώπης και ποια η βασική διαφορά της θέσης τους σε σύγκριση με εκείνη της αντίστοιχης κοινωνικής ομάδας του βυζαντινού χωρίου;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο όρος «χωρίον», που αρχικά σήμαινε το χωράφι, το κτήμα[...] στη μεσοβυζαντινή εποχή σηματοδοτεί τον συγκεκριμένο τόπο, όπου κατοικούν οι «χωρῖται».[...] Τα χωρία συνιστούσαν οργανωμένες κοινότητες όπου εντοπίζεται σημαντικού εύρους κοινωνική διαφοροποίηση. Στις πηγές συχνά αναφέρονται επίσης οι «πρώτοι»[...], οι οποίοι εκπροσωπούσαν την κοινότητα σε διάφορες συναλλαγές με το κράτος [...]. Οι ανεξάρτητοι μικροϊδιοκτήτες αποτελούν ιδανικά την κυρίαρχη ομάδα, αλλά δεν έλλειπαν οι εξαρτημένοι καλλιεργητές (ενοικιαστές, πάροικοι), οι εργάτες (μίσθιοι) και πιθανώς οι δούλοι.

Ράγια, Ε., «Βυζαντινῶν μέτρον τύχης», [Λήμμα: «Χωρίον»](#), Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Τομέας Βυζαντινῶν Ερευνών, (τελευταία προσπέλαση: 30-10-2022)

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Είτε χαρακτηρίζονται ελεύθεροι χωρικοί [...] είτε δουλοπάροικοι, όλοι οι αγρότες της μεσαιωνικής εποχής κάνουν την ίδια σκληρή και δύσκολη ζωή. Όλοι υπάγονται στον ίδιο αφέντη, τον χωροδεσπότη, ιδιοκτήτη του φέουδου, που μπορεί να τους προστατεύει, αλλά κυρίως τους ορίζει, τους τιμωρεί και αποκομίζει από την εργασία τους το μεγαλύτερο μέρος των εισοδημάτων του[....]. Μπορεί ο μεσαιωνικός δουλοπάροικος να μην ήταν στην κυριολεξία σκλάβος, δεν ήταν όμως και ελεύθερος

άνθρωπος.[...] Δεν μπορούσε να προσφύγει στη δικαιοσύνη ούτε να διαθέτει τα αγαθά του χωρίς περιορισμούς. [...] Δεν μπορούσε να μετακινηθεί ελεύθερα, δεδομένου ότι ήταν προσδεδεδεμένος στον χωροδεσπότη του με προσωπικούς δεσμούς αλλά και με τη γη.

Bernstein S.– Milza P., «Από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά κράτη, 5^{ος}-18^{ος} αι.», *Ιστορία της Ευρώπης*, τ. Α΄, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, σ. 116-117.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται:

α. να αναφέρετε δυο λόγους δημιουργίας των πόλεων στην περίοδο από το 1100 ως το 1300 σχολιάζοντας τη σημασία τους. (μονάδες 12)

β. ποιος παράγοντας συνέβαλε ιδιαίτερα και με ποιον τρόπο στην ανάπτυξη πόλεων, όπως η Βενετία, η Φλωρεντία και η Γένουα; (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Νέες αγορές αναπτύχθηκαν στις πόλεις που επεκτείνονταν διαρκώς από το 1100 ως το 1300. Ο αστικός πληθυσμός αυξανόταν με ταχύτερο ρυθμό από τον αγροτικό. Ορισμένες νέες πόλεις αναπτύχθηκαν, επειδή βρίσκονταν κοντά σε κάποιο κάστρο ή μοναστήρι, όπου προσέφεραν τις υπηρεσίες τους. Αυτό πολλές φορές οδηγούσε στη δημιουργία αγοράς. Σε άλλα μέρη η πόλη προέκυπτε, παρά το ότι δεν υπήρχε κάποιο μεγάλο ίδρυμα, επειδή η τοποθεσία ήταν κατάλληλη σε σχέση με την αύξηση της εμπορικής δραστηριότητας. Σε γενικές γραμμές, οι παλαιότερες πόλεις μεγάλωναν: το Παρίσι πρέπει να είχε περίπου 80.000 κατοίκους το 1340, ενώ ανάλογο μέγεθος πρέπει να είχαν η Βενετία, η Φλωρεντία και η Γένουα.

Roberts J., *Παγκόσμια ιστορία*, σ. 653-654.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τις ιστορικές πηγές που σας δίνονται να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιες είναι οι βασικότερες θρησκευτικές διαφορές των βυζαντινών με τους Λατίνους, τις οποίες επισημαίνει ο Μιχαήλ Κηρουλάριος στην επιστολή του, που οδήγησαν στο Σχίσμα των δύο Εκκλησιών το 1054; (μονάδες 13)

β. Να αναφερθείτε στις γενικότερες επιπτώσεις του Σχίσματος των Εκκλησιών στις σχέσεις Ανατολής και Δύσης. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Επιστολή του Μιχαήλ Κηρουλαρίου για τις διαφορές με τους Λατίνους

Πρέπει να ξέρεις ότι οι Ρωμαίοι δεν έχουν χτυπηθεί από ένα μόνο βέλος (πλάνη), δηλ. τα άζυμα, αλλά πολλά και διάφορα βέλη, που πρέπει να απομακρύνουμε. [...] Στο άγιο σύμβολο [της Πίστεως] κάνουν την ακόλουθη κακόβουλη και επικίνδυνη προσθήκη: «Και εις το Πνεύμα το άγιον, το κύριον και ζωοποιόν, το εκ του Πατρός και εκ του Υιού εκπορευόμενον». [...] Οι επίσκοποι τους φοράνε δαχτυλίδι στο χέρι τους, σαν να έχουν τάχα παντρευτεί την εκκλησία, και λένε ότι φοράνε τον αρραβώνα. Επιπλέον, πηγαίνουν στον πόλεμο και βάζουν τα χέρια αλλά και τις ψυχές τους με αίμα, φονεύοντας και φονευόμενοι.

Acta et scripta [...] de controversio ecclesiae Graecae et Latinae [...], έκδ. C. Will, Λειψία-Marburg 1861, σ. 180-182.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Το σχίσμα είναι το πιο σημαντικό γεγονός στις εξωτερικές θρησκευτικές σχέσεις του Βυζαντίου. Από την εποχή των Σταυροφοριών έχει επηρεάσει και ακόμα επηρεάζει τις σχέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης: έχει συμβάλει και ακόμα συμβάλλει στη διαμόρφωση των ουσιαστικών ιδεών της «Ανατολής» και της «Δύσης» -των εννοιών του «ανατολικού» Χριστιανισμού και του Χριστιανισμού της Δύσης, του «Ρωμαιοκαθολικού» από τη μια πλευρά και του «Ορθόδοξου» ή «Σχισματικού» από την άλλη.

Baynes N. & Moss H., *Βυζάντιο. Εισαγωγή στον βυζαντινό πολιτισμό*, σ. 189-190.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β' ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας τις απαραίτητες πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο, το οποίο αναφέρεται στο κίνημα της Εικονομαχίας, και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας:

α. να αναφερθείτε στην κύρια κατηγορία που διατύπωναν οι εικονομάχοι εναντίον των αντιπάλων τους και στην επιχειρηματολογία στήριξής της (μονάδες 10)

β. να εξηγήσετε την πολιτική διάσταση της Εικονομαχίας, σχολιάζοντας κριτικά τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιήθηκε το κίνημα αυτό από την πλευρά του Λέοντα Γ'. (μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Μια άλλη σημαντική συνέπεια του κινήματος [της εικονομαχίας] ήταν η ενίσχυση του ρόλου που διαδραμάτιζε ο αυτοκράτορας τόσο στη δημόσια διοίκηση όσο και στα εκκλησιαστικά ζητήματα. Σε μια περίοδο με μεγάλα πολιτικά και στρατιωτικά προβλήματα, το ζήτημα των αυτοκρατορικών εξουσιών απέκτησε βαρύνουσα σημασία. Ο Λέων Γ', που εγκαινίασε την εικονομαχία, έγραφε στον Πάπα ότι θεωρούσε τον εαυτό του όχι μόνο αυτοκράτορα, αλλά και ιερέα. Η αναγνώριση της αυθεντίας του αυτοκράτορα ως ανώτερης από εκείνη της εκκλησίας συνδυάστηκε με μια εκστρατεία κατά της λατρείας των αγίων. Η εικόνα του αγίου, όπως διαμορφώθηκε στην ύστερη αρχαιότητα[...] ήταν επικίνδυνος αντίζηλος για την αυτοκρατορική προπαγάνδα. [...] Στις επιθέσεις τους κατά της λατρείας των εικόνων, οι εικονομάχοι κατηγορούσαν τους αντιπάλους τους για αιρετικούς υποστηρίζοντας ότι οι εικονολάτρες λάτρευαν την ανθρώπινη φύση του Χριστού, αφού η θεία φύση Του ήταν αδύνατον να συλληφθεί και να απεικονιστεί.

Kazhdan, A. P. –Epstein, A. W., *Αλλαγές στον Βυζαντινό πολιτισμό*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1997, σ. 42-43. (διασκευή)

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από την ιστορική πηγή που σας δίνεται, να αναφερθείτε:

α. στις ενέργειες του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου για να αποτρέψει την προέλαση των Τούρκων (μονάδες 13)

β. στα αποτελέσματα της μάχης της Άγκυρας (1402) για το Βυζάντιο.

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος [...]έφθασε τον Απρίλιο του 1400 στη Βενετία και αργότερα στο Παρίσι.[...] τον Δεκέμβριο του 1400 έφθασε στο Λονδίνο, όπου ο Ερρίκος ο Δ΄ του υποσχέθηκε στρατό και στόλο και του έδωσε μια μικρή χρηματική βοήθεια. Φρόντισε να επικοινωνήσει και με άλλους ευρωπαίους ηγεμόνες και ήταν γεμάτος ενθουσιασμό και πεποίθηση ότι λίγο χρόνο μετά τον γυρισμό του στην Πόλη ολόκληρη στρατιά σταυροφόρων θα έφθανε εκεί για να αναλάβει επιχειρήσεις και να εξοντώσει τους Τούρκους. [...]Βρισκόταν ακόμη στο Παρίσι όταν, τον Σεπτέμβριο του 1402, έφθασε το χαρμόσυνο έγγραφο: ο Βαγιαζήτ είχε συντριβεί κοντά στην Άγκυρα και πιαστεί αιχμάλωτος από τον Ταμερλάνο. Η τουρκική ήττα και οι ταραχές που ξέσπασαν στη συνέχεια στο τουρκικό κράτος δεν έσωσαν βέβαια την Κωνσταντινούπολη[...]. Τα ελάχιστα κέρδη που αποκόμισε η αυτοκρατορία ήταν η ανακατάληψη της Θεσσαλονίκης, μικρών περιοχών στον Εύξεινο Πόντο και των νησιών Σκιάθου, Σκοπέλου και Σκύρου. Αλλά το πιο μεγάλο όφελος ήταν ότι η πτώση της αυτοκρατορίας αναβλήθηκε για μισό περίπου αιώνα.

Καραγιαννόπουλος Ι., *Το βυζαντινό κράτος*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 268-269.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από την ιστορική πηγή που σας δίνεται, να αναφερθείτε:

α. στην προσπάθεια του Ιωάννη Η΄ Παλαιολόγου (1425-1448) για να εξασφαλίσει βοήθεια από τη Δύση καθώς και στα αποτελέσματά της (μονάδες 13)

β. στον τρόπο που αντιμετώπισαν τις συναφθείσες συμφωνίες οι εκπρόσωποι της εκκλησίας και ο αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Αποφάσισε, λοιπόν, [ο Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος] να στραφεί προς τον Πάπα και τη Δύση. [...] Έπειτα από μακρές συζητήσεις, υπογράφηκε η Ένωση των εκκλησιών και διαβιβάστηκαν τα σχετικά έγγραφα στον καθεδρικό ναό της Φλωρεντίας. Αυτό δεν έδωσε, βέβαια, ουσιαστικούς καρπούς στο ζήτημα της παροχής στρατιωτικής βοήθειας προς το Βυζάντιο.[...] Επέτρεψε πάντως στη δυτική εκκλησία να απευθύνει έκκληση στη χριστιανική Δύση, καλώντας τη σε σταυροφορία εναντίον του Ισλάμ. Ωστόσο, όταν επέστρεψαν στην Κωνσταντινούπολη, οι περισσότεροι εκκλησιαστικοί ανακάλεσαν την υπογραφή τους, τονίζοντας[...] ότι αυτό που έγινε στη Φλωρεντία ήταν κακό και ολέθριο για την ορθοδοξία[...]. Ο ίδιος, όμως, ο αυτοκράτορας Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος[...] σε γράμμα του προς τον ορθόδοξο πατριάρχη Αλεξανδρείας Φιλόθεο και προς τους δύο άλλους πατριάρχες, Αντιοχείας και Ιεροσολύμων, τόνιζε ότι η Ένωση πραγματοποιήθηκε χωρίς να αλλάξει τίποτα, ούτε στο σύμβολο πίστεως, ούτε στη λειτουργία, ούτε στα έθιμα της Εκκλησίας.

Καραγιαννόπουλος Ι., *Το βυζαντινό κράτος*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 273-274 (διασκευή).

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας:

α. να αναφέρετε τα αποτελέσματα που είχε η δημιουργία των θεμάτων για την άμυνα και την κοινωνική οργάνωση του Βυζαντίου στη μεσοβυζαντινή περίοδο (μονάδες 12)

β. να περιγράψετε τις υποχρεώσεις του στρατιώτη γεωργού προς το βυζαντινό κράτος.

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Με τον θεσμό των θεμάτων δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις για τη συγκρότηση ενός ισχυρού εντόπιου στρατού, πράγμα που απάλλαξε κι αυτό την αυτοκρατορία από τη δαπανηρή στρατολόγηση αλλοδαπών μισθοφόρων που δεν ήταν πάντοτε αφοσιωμένοι ούτε επαρκείς. Ο νέος στρατός των θεμάτων απαρτίστηκε από στρατιώτες γεωργούς, εγκατεστημένους μόνιμα σε δικά τους κτήματα, από τα οποία εξοικονομούσαν τα μέσα για τη συντήρηση και τον εξοπλισμό τους. [...] Με το νέο σύστημα περιορίστηκαν σημαντικά οι δημόσιες δαπάνες του στρατού. [...] Η υποχρεωτική άσκηση της στρατιωτικής θητείας περνούσε κατά κανόνα στον μεγαλύτερο γιο του «στρατιώτη», που κληρονομούσε συγχρόνως και το κτήμα του πατέρα του. Οι υπόλοιποι απόγονοί του αποτελούσαν πλεόνασμα ελεύθερων αγροτικών χεριών, που ασχολούνταν με την καλλιέργεια των χέρσων αγρών.

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους, τόμος πρώτος*, (μτφρ. Ι. Παναγόπουλος), Ιστορικές Εκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1978, σ. 164-165, 203 (διασκευή)

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αφού μελετήσετε το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας:

α. να επισημάνεται τα στοιχεία εκείνα του κειμένου που αναφέρονται στα μέσα με τα οποία το Βυζάντιο ασκούσε τη διπλωματία του (μονάδες 12)

β. να εξηγήσετε πού αποσκοπούσε το Βυζάντιο με τη χρήση των συγκεκριμένων τρόπων και μέσων διπλωματίας. Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στο κείμενο.

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

(Ο αυτοκράτορας Θεόφιλος), αφού σύμφωνα με το παλαιό έθιμο ήθελε να καταστήσει την κυριαρχία της αυτοκρατορίας του φανερή στους Αγαρηνούς (Αραβες), είτε για να μοιραστεί τη χαρά του μαζί τους ή μάλλον για να τους φανεί τρομερός, επέλεξε ως άξιο για αυτήν την υπηρεσία τον Ιωάννη^{1*}, που ήταν παλιότερα δάσκαλός του. Καθώς διέθετε σπουδαίες πολιτικές ικανότητες και παρέμενε μαζί του πιστός στην αίρεσή του και, επιπλέον, ήταν δραστήριος στους αντιρρητικούς λόγους, ο Θεόφιλος τον αγαπούσε και τον τιμούσε περισσότερο από όλους τους συγχρόνους του. Γι' αυτό τον έστειλε στον ηγεμόνα της Συρίας, δίνοντάς του πολλά από τα πράγματα για τα οποία η αυτοκρατορία των Ρωμαίων θαυμάζεται και με τα οποία το γένος των αλλοφύλων εκπλήσσεται, δίνοντάς του επίσης χρυσάφι που ξεπερνούσε σε ποσότητα τα τέσσερα κεντηνάρια. Έστειλε τα μεν ως δώρα στον εμίρη, αλλά το χρυσάφι ήταν για να το μοιράσει ο Ιωάννης απλόχερα, χάριν επίδειξης και αύξησης του κύρους. Διότι, αν μπορούσε ο απεσταλμένος να σκορπίσει το χρυσάφι όπως ήθελε, σαν να ήταν άμμος, τότε αυτός που τον έστειλε θα ήταν ακόμη πιο θαυμαστός για τους σωρούς του χρυσού.

Συνέχεια Θεοφάνη, Γ' 9. Έκδ. Μ. Featherstone - J. Signes-Codoñer (CFHB 53, 2015). (διασκευή)

¹ Πρόκειται για τον εικονομάχο Ιωάννη Γραμματικό, τον μετέπειτα πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως (837-843).

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε:

α. στα οφέλη που αποκόμισε η βυζαντινή αυτοκρατορία από την εφαρμογή της θεματικής οργάνωσης κατά την εποχή του Ηρακλείου (μονάδες 13)

β. στον θεσμό των στρατιωτοπίων και την επίδραση που είχε στη γαιοκτησία.

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η μεταφορά στρατιωτών στα θέματα κατά την εποχή του Ηρακλείου είχε ως αποτέλεσμα την ανανέωση της αυτοκρατορίας. [...] Ο διοικητικός αυτός θεσμός εδραιωνόταν όλο και σταθερότερα. [...] Το σύστημα των θεμάτων, που αναπτύχθηκε σταθερά στην Μ. Ασία και με την πάροδο του χρόνου εξαπλώθηκε σε ορισμένες περιοχές της Βαλκανικής χερσονήσου, αποτελεί το πλαίσιο, μέσα στο οποίο συντελέσθηκε η ανανέωση της βυζαντινής αυτοκρατορίας. [...] Η εσωτερική ανανέωση που συντελέσθηκε στο βυζαντινό κράτος από τον έβδομο αιώνα, οφείλεται πρωταρχικά στην εμφάνιση μιας ισχυρής τάξεως αγροτών και στη συγκρότηση του νέου στρατεύματος με βάση τους «στρατιώτες». Το γεγονός τούτο είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των μικρογαιοκτημόνων, εφόσον οι «στρατιώτες» που είχαν εποικίσει την ύπαιθρο, είχαν ταυτόχρονα στην κατοχή τους μικρές εκτάσεις γης. Η υποχρεωτική άσκηση της στρατιωτικής θητείας περνούσε κατά κανόνα στον μεγαλύτερο γιο του «στρατιώτη», που κληρονομούσε συγχρόνως και το κτήμα του πατέρα του.

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, Ιστορικές Εκδόσεις Δ. Βασιλόπουλος, τ. Α΄, Αθήνα 1978, σσ. 202-203.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να παρουσιάσετε:

α. τις θεολογικές διαφορές που προβάλλονταν ως αίτια του Σχίσματος του 1054

(μονάδες 13)

β. την πραγματική αιτία του Σχίσματος αυτού.

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Το 1053 [...] νέα προβλήματα στις σχέσεις Λατίνων και Βυζαντινών ανέκυψαν με την άφιξη τριών παπικών λεγάτων¹ στην Κωνσταντινούπολη, καθώς προσέβαλαν τον Πατριάρχη (Μιχαήλ Κηρουλάριο) αρνούμενοι να τον τιμήσουν με την καθιερωμένη προσκύνηση [...]. Η κατάσταση επιδεινώθηκε ακόμη περισσότερο γιατί, στην επιστολή που μετέφεραν οι τρεις απεσταλμένοι, ο πάπας Λέων επέκρινε τον Πατριάρχη για τον τίτλο που χρησιμοποιούσε, δηλαδή του Οικουμενικού Πατριάρχη. Μετά από αυτό, οι βυζαντινοί δημοσίευσαν το κείμενο του Στουδίτη μοναχού Νικήτα Σταθάτου, ο οποίος επέκρινε έντονα τη χρήση των αζύμων, την αγαμία του λατινικού κλήρου και την εμμονή της δυτικής εκκλησίας στην τέλεση της συνήθους λειτουργίας κατά τη διάρκεια της πεντηκοστής. [...] Ο πάπας Ουμβέρτος εξαπέλυσε νέα επίθεση εναντίον των Ελλήνων κατηγορώντας τους για τη μη αποδοχή της προσθήκης του Filioque στο θέμα της διπλής εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος, ο Κηρουλάριος όμως αρνήθηκε κατηγορηματικά να συζητήσει μαζί τους το επίμαχο αυτό σημείο. Επέμενε να λάβουν μέρος στη συζήτηση αυτή απεσταλμένοι και από τα υπόλοιπα πατριαρχεία της Ανατολής.

Ανάστος, Μ., «Οι σχέσεις ανάμεσα στα πατριαρχεία της Κωνσταντινουπόλεως και της Ρώμης», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Η', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1979, σ. 263-264 (διασκευή)

¹ απεσταλμένων

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από την ιστορική πηγή που σας δίνεται:

α. να αναφερθείτε στα βασικά στοιχεία του κινήματος του Ανθρωπισμού κατά την περίοδο της Αναγέννησης (12 μονάδες)

β. να περιγράψετε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του νέου τύπου ανθρώπου που οραματίζονταν να διαμορφώσουν οι ανθρωπιστές.

(13 μονάδες)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι αναγεννησιακοί λόγιοι και καλλιτέχνες παρόλο που δεν απέρριπταν τη χριστιανική διδασκαλία και δεν ήρθαν σε ρήξη με την Εκκλησία, έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στα εγκόσμια και στην υλική ζωή. [...] Δημιούργησαν σχολεία και ακαδημίες στις ιταλικές αυλές και πόλεις, τα οποία εστίαζαν στην κλασική λογοτεχνία και ιστορία, αποκαλώντας το νέο πρόγραμμα διδασκαλίας «studia humanitatis»¹ ή ουμανισμό. Οι ουμανιστές θεωρούσαν την εντρύφηση στους κλασικούς ως την καλύτερη προπαρασκευή για μια καριέρα στον χώρο της πολιτικής, καθώς δίδασκαν σε κάποιον πώς να επιχειρηματολογεί πειστικά, να γράφει κατανοητά και να μιλάει με ευφράδεια. Από την άλλη πλευρά, δίδασκαν ότι στόχος κάθε μορφωμένου ατόμου θα πρέπει να είναι μια ζωή ενεργός στα εγκόσμια και ότι η μόρφωση δεν μπορεί απλώς να έχει ιδιωτικά ή θρησκευτικά κίνητρα, αλλά να στοχεύει στο κοινό καλό.

Weisner-Hanks Μ. Ε., *Πρώιμη Νεότερη Ευρώπη 1450-1789*, Αθήνα 2006, σσ. 36-37.

¹ Ανθρωπιστικές Σπουδές

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τις ιστορικές πηγές που σας δίνονται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιες από τις αιτίες που οδήγησαν στο Σχίσμα των δύο Εκκλησιών το 1054 αναφέρονται στο πρώτο παράθεμα; Σε τι είδους διαφορές με τους Λατίνους εστιάζει ο συντάκτης της επιστολής και πώς δικαιολογείται η έμφαση που δίνει σε αυτές; (μονάδες 12)

β. Ποια ήταν τα αποτελέσματα του Σχίσματος για το Βυζάντιο;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Επιστολή του Μιχαήλ Κηρουλαρίου για τις διαφορές με τους Λατίνους

Πρέπει να ξέρεις ότι οι Ρωμαίοι δεν έχουν χτυπηθεί από ένα μόνο βέλος (πλάνη), δηλ. τα άζυμα, αλλά πολλά και διάφορα βέλη, που πρέπει να απομακρύνουμε. [...] Στο άγιο σύμβολο [της Πίστεως] κάνουν την ακόλουθη κακόβουλη και επικίνδυνη προσθήκη: «Και εις το Πνεύμα το άγιον, το κύριον και ζωοποιόν, το εκ του Πατρός και Υιού εκπορευόμενον».

Acta et scripta [...] de controversio ecclesiae Graecae et Latinae [...], έκδ. C. Will, Λειψία-Marburg 1861, σ. 180-182

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Για την πολιτική εξουσία (τον Αυτοκράτορα) το σχίσμα ήταν μια ήττα δεδομένου ότι διασπούσε την οικουμενική ενότητα του Κράτους. Επίσης, η επικοινωνία και η συνεργασία, οι οποίες ήταν αναγκαίες ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση δυσκολεύτηκαν πάρα πολύ μετά το σχίσμα και αντιθέτως προκλήθηκε ένα κλίμα αμοιβαίου ανταγωνισμού και αντιπάθειας.[...] Δεν είναι υπερβολή να συμπεράνουμε πως το σχίσμα, εμποδίζοντας τον συμβιβασμό της Αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολης με την Δύση, άνοιξε τον δρόμο προς την πτώση της Αυτοκρατορίας. Πράγματι, το ουσιαστικότερο σχίσμα μεταξύ των δύο Εκκλησιών κορυφώθηκε με τις βίαιες συμπεριφορές που εκδήλωσαν οι Λατίνοι λεηλατώντας την Κωνσταντινούπολη το 1204. Τότε, πλέον αποκαλύφθηκε πασιφανώς κάτι

που ήταν φανερό πολλούς αιώνες νωρίτερα: Ότι οι δύο Εκκλησίες αντιπροσώπευαν δύο διαφορετικούς «κόσμους».

Φειδάς Ι. Β., *Εκκλησιαστική Ιστορία – Από την Εικονομαχία μέχρι τη Μεταρρύθμιση*, τ. Β΄, Αθήνα 2002, σ. 168

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

α. Τι ήταν ο «Μαύρος Θάνατος», πώς ξεκίνησε και με ποιον τρόπο διαδόθηκε στην Ευρώπη;

(μονάδες 13)

β. Ποιες ήταν οι συνέπειες της εξάπλωσής του;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Μολονότι δεν είναι σαφές από πού ακριβώς ξεκίνησε η επιδημία στα μέσα του 14^{ου} αιώνα, η πανώλη διαδόθηκε ραγδαία τη δεκαετία του 1340, μολύνοντας την Ευρώπη, το Ιράν, τη Μέση Ανατολή και την Αραβική Χερσόνησο. Η επιδημία εξαπλώθηκε το 1346 όταν μια «μυστηριώδης ασθένεια που προκαλούσε ακαριαίο θάνατο» [...] άρχισε να σαρώνει τη Χρυσή Ορδή κοντά στη Μαύρη Θάλασσα. Ένα μογγολικό στράτευμα που πολιορκούσε το γενοβέζικο εμπορικό κέντρο της Καφφά[...] εξολοθρεύτηκε από την ασθένεια [...]. Προτού υποχωρήσουν, ωστόσο, «δόθηκε διαταγή να τοποθετηθούν τα πτώματα σε καταπέλτες και να εκτοξευτούν μέσα στην πόλη, με την ελπίδα να σκοτώσει τους πάντες η αφόρητη αποφορά». [...]Εν αγνοία τους, οι Μογγόλοι είχαν χρησιμοποιήσει τον βιολογικό πόλεμο για να καταβάλουν τον εχθρό τους. Οι εμπορικές οδοί που συνέδεαν την Ευρώπη με τον υπόλοιπο κόσμο μετατράπηκαν πλέον σε θανάσιμες λεωφόρους για τη μετάδοση του Μαύρου Θανάτου. [...] Η ασθένεια δεν μεταδιδόταν μόνο μέσω της επαφής με ασθενείς ή με τους αρουραίους[...]. Ακόμα και τα προϊόντα στο αμπάρι μετατρέπονταν σε θανάσιμα φορτία.

Frankopan, P., *Οι δρόμοι του Μεταξιού. Μια νέα ιστορία του κόσμου*, μτφρ. Γ. Βογιατζής, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2022, σ. 180-181.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται να αναφερθείτε στους τρόπους με τους οποίους συνεχίστηκε η επιρροή της πνευματικής παράδοσης του Βυζαντίου μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς:

α. στους σλαβικούς λαούς και ειδικά στη Ρωσία; (μονάδες 12)

β. στη Δυτική Ευρώπη μέσω των Ελλήνων λογίων από τον 15^ο αιώνα και μετά; (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Το Βυζάντιο αλώθηκε το 1453, οι πνευματικές όμως και πολιτικές του παραδόσεις επέζησαν και συνέχισαν να επιδρούν τόσο στα παλαιά βυζαντινά εδάφη όσο και έξω από τα παλαιά όρια της αυτοκρατορίας [...]. Στους αιώνες της τουρκικής δουλείας η ορθόδοξη πίστη ήταν για τους Έλληνες, τους Βουλγάρους και τους Νοτιοσλάβους η έκφραση της πνευματικής και εθνικής τους ταυτότητας, και προφύλαξε τους βαλκανικούς λαούς από τον αφανισμό μέσα στην τουρκική πλημμύρα. [...] Η Ορθοδοξία ήταν επίσης το πνευματικό λάβαρο, κάτω από το οποίο συνενώθηκαν οι ρωσικές χώρες και το κράτος της Μόσχας πέτυχε να ανυψωθεί σε μεγάλη δύναμη, καθώς αναδείχθηκε σε φυσικό κέντρο του ορθόδοξου κόσμου [...]. Μεγαλύτερη ακόμη ακτινοβολία ασκούσε τώρα ο βυζαντινός πολιτισμός στην Ανατολή και στη Δύση. Το Βυζάντιο ήταν δότης, ενώ η Δύση δέκτης. Ιδιαίτερα στην περίοδο της Αναγεννήσεως, [...] ο δυτικός κόσμος βρήκε στο Βυζάντιο την πηγή, από την οποία γεύθηκε τους θησαυρούς της αρχαιότητας. Το Βυζάντιο [...] διέσωσε από τον αφανισμό το ρωμαϊκό δίκαιο, τα ελληνικά γράμματα, τη φιλοσοφία και την επιστήμη, για να παραδώσει στη συνέχεια την ανεκτίμητη αυτή κληρονομιά στους λαούς της δυτικής Ευρώπης, που είχαν ωριμάσει για να την δεχθούν.

Ostrogorsky, G. , *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Γ΄, Ιστορικές Εκδόσεις Βασιλόπουλος, Αθήνα 1981, σ. 276-277.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται να απαντήσετε στα εξής:

α. Μέσα σε ποιες συνθήκες και εξαιτίας ποιων διαφωνιών εκδηλώθηκε το Πρώτο Σχίσμα (867) αλλά και το οριστικό Σχίσμα (1054) των δύο Εκκλησιών; (μονάδες 13)

β. Ποιες ήταν οι συνέπειες του οριστικού Σχίσματος (1054) και πότε έγινε αντιληπτή η σημασία του; (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η εκκλησιαστική διαφορά, που άρχισε ήδη από τον ένατο αιώνα (κατά τη διάρκεια του λεγόμενου Φωτίειου Σχίσματος), σαν απλή διαφωνία για την ερμηνεία των κειμένων των Πατέρων, που αφορούσαν μερικά σημεία του δόγματος (εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος) και μερικές λειτουργικές πρακτικές (άζυμα) και κανονικές (αγαμία των ιερέων), λεπτομέρειες που κάλυπταν στην πραγματικότητα τις αξιώσεις της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης για τα πρωτεία της έδρας τους, πήρε με τον καιρό μια έκταση που [...]οδήγησε τελικά στο οριστικό Σχίσμα των Εκκλησιών [...]. Η κατάσταση που δημιουργήθηκε από την εκκλησιαστική διαφορά επιδεινώθηκε σημαντικά από τη στιγμή που Δυτικοί στρατοί άρχισαν επιχειρήσεις εναντίον της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Η στρατιωτική σύγκρουση εμφανίστηκε έτσι ως συνέπεια της εχθρότητας των Εκκλησιών. [...] Η αντιβυζαντινή πολιτική των Νορμανδών σημειώνει ένα σημαντικό σταθμό στην εξέλιξη των σχέσεων ανάμεσα στη χριστιανική Δύση και στη χριστιανική Ανατολή, γιατί εγκαινιάζει την ένοπλη σύγκρουση της Δύσης με το Βυζάντιο.

Γλύκατζη Αρβελέρ, Ε., *Η Πολιτική Ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Ψυχογιός, Αθήνα 2007, σ. 93-94

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται:

α. να εντοπίσετε τις επιδιώξεις του Ρήγα Βελεστινλή αναφορικά με την έκδοση του έργου του «Φυσικής Απάνθισμα» (μονάδες 12)

β. να σκιαγραφήσετε το πολιτικό όραμα του Ρήγα Βελεστινλή. (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο κορυφαίος εκπρόσωπος και ο κύριος εκφραστής του Νεοελληνικού Διαφωτισμού είναι ο Ρήγας Βελεστινλής.[...] Ειδικά, στο έργο του «Φυσικής Απάνθισμα», ο Ρήγας κατεύθυνε την κριτική του κατά της παραδοσιακής αυθεντίας και της δεισιδαιμονίας. Οι καθιερωμένες αυθεντίες της φυσικής ιστορίας στην παράδοση της ελληνικής Ανατολής υποβλήθηκαν σε κριτική ανασκευή βασισμένη στις επιστημονικές ανακαλύψεις των νεοτέρων. Για κάθε θέμα φυσικής ιστορίας ο Ρήγας σκιαγραφεί διάφορες τρέχουσες απόψεις και θεωρίες και στη συνέχεια τις υποβάλλει σε κριτικό έλεγχο σε συνάρτηση με το έργο νεότερων φυσικών φιλοσόφων.

Κιτρομηλίδης, Π., *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Αθήνα 1996, σ. 293.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Επειδή πίστευε (ο Ρήγας) ότι ο τελικός στόχος του φωτισμού του γένους είναι η απελευθέρωσή του, γρήγορα πέρασε στην επαναστατική δράση. Σε αυτή τη φάση ξεχωρίζει το έργο του «Νέα Πολιτική Διοίκησης». Όμως η πολιτική και εθνική δράση του Ρήγα ξεπέρασε πολύ τα όρια ενός απλού διδασκάλου του γένους. Ο Ρήγας είναι μια παμβαλκανική πολιτική φυσιογνωμία, η οποία συνέλαβε το σχέδιο να εξεγείρει όλους τους υπόδουλους λαούς της Βαλκανικής Χερσονήσου εναντίον του κοινού τυράννου, της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Πρώτος αυτός συνέλαβε την ιδέα μιας παμβαλκανικής ομοσπονδίας με κυρίαρχο το ελληνικό στοιχείο που θα αντικαθιστούσε την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Αξελός, Λ., *Ρήγας Βελεστινλής: σταθμοί και όρια στη διαμόρφωση της εθνικής και κοινωνικής συνείδησης στην Ελλάδα*, Αθήνα 2003, σ. 406.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

α. Πώς αιτιολογείτε την όξυνση των αντιλατινικών αισθημάτων των κατοίκων της Κωνσταντινούπολης μετά την αποκατάσταση του Ισαακίου Β΄ Αγγέλου στον θρόνο και πριν από την άλωση του 1204; (μονάδες 13)

β. Ποια συμπεριφορά επέδειξαν οι σταυροφόροι κατά την άλωση της Πόλης;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Τα έντονα αντιλατινικά αισθήματα των κατοίκων της πρωτεύουσας εκφράστηκαν και στη διάρκεια της Δ΄ Σταυροφορίας, αυτής που οδήγησε στην άλωση της Πόλης, το 1204. [...] Προκειμένου να καταβληθούν όσα ο Αλέξιος είχε υποσχεθεί στους σταυροφόρους, οι Κωνσταντινουπολίτες υποχρεώθηκαν να πληρώσουν έκτακτους φόρους, ενώ ιερά σκεύη από πολύτιμα μέταλλα δημεύτηκαν. Οι σταυροφόροι σύμμαχοι του Αλεξίου Δ΄ παρέμειναν στην περιοχή της Κωνσταντινούπολης, αναμένοντας να λάβουν τα υπεσχημένα. Θεωρώντας ότι βρίσκονται σε χώρα υπό κατοχή, έμπαιναν ανενόχλητοι στην πόλη και προέβαιναν σε βιαιότητες κατά των πολιτών. Η δυσφορία του πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης μετατράπηκε σε εχθρότητα. [...] Αποτέλεσμα των ταραχών ήταν η καταστροφή από φωτιά ενός σημαντικού μέρους της πόλης. Και μετά, τον Απρίλιο του 1204, ήρθε η λεηλασία της Πόλης.

Γουναρίδης, Π., «Η εικόνα των Λατίνων» στο Ν.Γ. Μοσχονάς (επιμ.), *Η Τέταρτη Σταυροφορία και ο Ελληνικός Κόσμος*, ΕΙΕ, Αθήνα 2008, σ. 47.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Την ημέρα εκείνη που έπεσε η Πόλη, οι σκυλευτές¹, αφού κατέλαβαν τα σπίτια που βρίσκονταν προς κάθε κατεύθυνση, άρπαξαν τα πάντα ως λάφυρα και ανέκριναν τους ιδιοκτήτες τους για

¹ Αυτοί που λεηλατούν και απογυμνώνουν τον αντίπαλο> σκυλεύω: λεηλατώ, βεβηλώνω, απογυμνώνω τον αντίπαλο παίρνοντας λάφυρα

το πού βρίσκονταν οι κρυμμένοι θησαυροί τους[...] χρησιμοποιώντας απειλές εναντίον όλων. Μερικοί θρηνούσαν για τα υπάρχοντά τους, ενώ άλλοι δεν θεώρησαν σημαντική την απώλεια των υπάρχοντων τους, σαν να μην τους έθλιβε πια, αλλά θρηνούσαν για την απαγωγή από κάποιον και την ατίμωση μιας όμορφης νεαρής κόρης σε ηλικία γάμου ή οδύρονταν για την απώλεια συζύγου, και ο καθένας θρηνούσε για διαφορετική συμφορά, καθώς πορευόταν.

Χωνιάτης, Ν. *Χρονική διήγησις*, Εκδ. J. Van Dieten (CFHB 11.1, 1975), σ. 586-587.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες που σας δίνονται από τις παρακάτω ιστορικές πηγές:

α. να παρουσιάσετε τις ενέργειες του Λέοντα Γ΄ εναντίον των εικόνων και τα αποτελέσματά τους. (μονάδες 13)

β. να αναφερθείτε στην κορύφωση της εικονομαχικής κρίσης στα χρόνια της βασιλείας του Κωνσταντίνου Ε΄. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Αυτός (ενν. ο Λέων Γ΄) την οργή του Θεού εναντίον του εθεώρησε ότι ήταν υπέρ αυτού και σήκωσε πόλεμο με μεγαλύτερη αναίδεια εναντίον των αγίων και σεβαστών εικόνων [...]. Και τα πλήθη που κατοικούσαν στη βασιλίδα πόλη ένοιωθαν σφοδρή αγανάκτηση για τις νέες διδασκαλίες και μελετούσαν και εναντίον του να επιτεθούν και σκότωσαν μερικούς βασιλικούς ανθρώπους που κατέβασαν την εικόνα του Κυρίου πάνω από τη μεγάλη Χαλκή Πύλη. Πολλοί απ' αυτούς για την ευσέβειά τους τιμωρήθηκαν με ακρωτηριασμούς και μαστιγώματα και εξορίες και πρόστιμα, κι ιδιαιτέρως αυτοί που διακρίνονταν για ευγένεια και επίδοση στα γράμματα` ώστε και τα εκπαιδευτήρια χάθηκαν και η ευσεβής παιδείυση σβήστηκε και [...] άλλα πολλά καλά τα καθαίρεσε ο Λέων.

Θεοφάνης 405, 1-14, στο Καραγιαννόπουλος Ι., *Η βυζαντινή ιστορία από τις πηγές*, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 193. (διασκευή)

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Ο Στέφανος ο νέος είναι στη φυλακή μαζί με άλλους μοναχούς και ένας από αυτούς, ο Θεοστήρικτος, αφηγείται πως ο Μιχαήλ Λαχανοδράκων [αρχηγός του θέματος των Θρακησίων επί Κωνσταντίνου Ε΄ και Λέοντα Ε΄] επέδραμε στη Μονή, συνέλαβε τριάντα οκτώ πατέρες, οι οποίοι υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο στην Έφεσο. Τους υπόλοιπους μοναχούς τούς έδειρε ανηλεώς, τους έκοψε την μύτη, έκαψε τις γενειάδες αφού τις άλειψε με πίσσα και τους εξεδίωξε από την Μονή, την οποία κατάστρεψε ολοσχερώς.

Βίος του αγίου Στεφάνου του νέου και μάρτυρος, *Migne*, PG 100, 1165. (διασκευή)

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τις ιστορικές πηγές που σας δίνονται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιος παράγοντας συνέβαλε περισσότερο στην ενίσχυση του κινήματος της Εικονομαχίας και πώς δικαιολογείται το γεγονός ότι το κίνημα αυτό βρήκε μεγαλύτερη ανταπόκριση στους κατοίκους των ανατολικών επαρχιών της Αυτοκρατορίας; (μονάδες 13)

β. Με ποιους τρόπους εξέφρασαν την αντίθεσή τους οι εικονομάχοι αυτοκράτορες εναντίον των εικονόφιλων και των μοναχών. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο χείμαρρος εναντίον των αρνητικών απόψεων έναντι των εικόνων, στις οποίες ο καθαρά πνευματικός χαρακτήρας του χριστιανισμού έμοιαζε ασυμβίβαστος με τη λατρεία τους, ήταν πρόδηλος κυρίως στις ανατολικές περιφέρειες της αυτοκρατορίας, όπου διατηρούνταν σημαντικά υπολείμματα μονοφυσιτών¹. Όμως χρειάστηκε η επαφή με τον αραβικό κόσμο για να ανάψει η εικονοκλαστική² πυρκαγιά. Οι Άραβες, που διέσχιζαν για δεκαετίες την Μικρά Ασία, δεν έφεραν στο Βυζάντιο μόνο τη ρομφαία³, αλλά επίσης και τον πολιτισμό τους και μαζί με αυτόν τον καθαρό τρόπο του Ισλάμ για την απεικόνιση του ανθρώπινου προσώπου. Ορίστε, λοιπόν, πώς γεννιέται η εικονομαχία στις ανατολικές επαρχίες της Αυτοκρατορίας, με μια μοναδική διασταύρωση της ακόρεστης⁴ για καθαρή πνευματικότητα χριστιανικής πίστης με τα αιρετικά εικονοφοβικά δόγματα, τις έννοιες παλαιών χριστολογικών αιρέσεων και, τέλος, με τις επιδράσεις των μη χριστιανικών θρησκειών του Ιουδαϊσμού και ειδικότερα του Ισλάμ.

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, Παρίσι 1956, σ. 189-190.

¹ Μονοφυσιτισμός: χριστιανικό δόγμα σύμφωνα με το οποίο η θεία φύση του Χριστού υπερέχει έναντι της ανθρώπινης.

² εικονομαχική

³ Λογχοειδές πολεμικό όπλο σε σχήμα δρεπάνου που χρησιμοποιούσαν κυρίως οι ιππείς. Εδώ χρησιμοποιείται συνεκδοχικά υποδηλώνοντας γενικότερα τον πόλεμο.

⁴ αχόρταγης

ΕΙΚΟΝΑ

Μικρογραφία του 13^{ου} αιώνα από τη *Σύνοψη Ιστοριών* του Ιωάννη Σκυλίτζη που απεικονίζει
διωγμούς εναντίον μοναχών (Εθνική Βιβλιοθήκη της Μαδρίτης)

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας στοιχεία από τις παρακάτω ιστορικές πηγές και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις:

α. να αναφερθείτε στη σημασία της στέψης του Πιπίνου ως «ελέω Θεού βασιλέα» από τον πάπα και στα αποτελέσματα της ενέργειας αυτής

(μονάδες 12)

β. αφού περιγράψετε το ιστορικό γεγονός που απεικονίζεται στη δεύτερη ιστορική πηγή (ΕΙΚΟΝΑ) να σχολιάσετε κριτικά τη σημασία του, λαμβάνοντας υπόψη το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται.

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ύστερα από μερικές μέρες ο Πάπας για να επικυρώσει την προηγούμενη στέψη, στέφει το ρήγα της Φραγκίας για δεύτερη φορά. Ο Πιπίνος, σίγουρος πια ότι ήρθε η ώρα να γίνει κληρονόμος της βυζαντινής Εξαρχίας που χαροπάλευε, γύρισε καταχαρούμενος στην έδρα του. Στη στιγμή έγιναν όλα. Ο Πιπίνος κατεβαίνει για δεύτερη φορά στην Ιταλία, νικά τον Αστόλφο, διώχνει τους Λογγοβάρδους από τη Ραβέννα, κατακτά είκοσι μικρές και μεγάλες πόλεις, και ολόκληρη αυτή τη χώρα, όπως λένε οι Λατίνοι, την προσαρτά στο πατριμόνιο¹ του Αγίου Πέτρου, ή – σύμφωνα με άλλους- τη δωρίζει στη ρωμαϊκή πολιτεία.

Ζαμπέλιος, Σ., *Βυζαντιναί Μελέται*, Αθήνα 1857, σ. 332-335.

¹ Κτήμα γης, περιουσιακή έκταση του Πέτρου (Patrimonium Petri). Ο όρος «πατριμόνιο» αποτελεί την ελληνική απόδοση του λατινικού «patrimonium» που σημαίνει χερσαία περιουσιακή έκταση. Στην προκειμένη περίπτωση ταυτίζεται με την εδαφική έκταση που περιλαμβάνει το Παπικό Κράτος.

ΕΙΚΟΝΑ

Στέψη του Καρλομάγνου. Μικρογραφία σε χειρόγραφο.

Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να αναφερθείτε:

α. στις ενέργειες του Ιωάννη Βατάτζη για την αντιμετώπιση των στρατιωτικών αναγκών

(μονάδες 13)

β. στα γεγονότα που συνδέονται με την ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης το 1261 και την ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο.

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ανήγειρε οχυρά στις ακριτικές περιοχές για να αντιμετωπίσει τις στρατιωτικές ανάγκες. Ακολουθώντας τις καλύτερες παραδόσεις του βυζαντινού κράτους ο Ιωάννης Βατάτζης δημιούργησε στρατιωτικά αγροκτήματα και ενίσχυσε τις στρατιωτικές δυνάμεις με τη μόνιμη εγκατάσταση των Κουμάνων ως στρατιωτών στις ακριτικές περιοχές, με τον όρο της προσφοράς στρατιωτικής υπηρεσίας. Με τον τρόπο αυτό αποκαταστάθηκε ιδιαίτερα στην Ανατολή το σύστημα της άμυνας των συνόρων και το γεγονός αυτό θεωρεί ορθά ο βυζαντινός ιστορικός Γεώργιος Παχυμέρης ως το πιο σημαντικό επίτευγμα του κράτους της Νίκαιας.

Ostrogorsky G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Γ΄, Ιστορικές Εκδόσεις Βασιλόπουλος, Αθήνα 1981, σ. 122-123.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Στα 57 χρόνια της λατινικής κυριαρχίας η Κωνσταντινούπολη είχε χάσει το μεγαλείο και τον πλούτο της. Τη βάρβαρη λεηλασία του 1204 ακολούθησε συστηματική σύληση των βυζαντινών θησαυρών. Τα μεγάλα έργα τέχνης είχε διοχετεύσει η λατινική αυτοκρατορία στη Δύση γιατί με την αγωνία και την ένδεια¹, νόμιζε ότι χαρίζοντάς τα θα διατηρούσε την εύνοια των δυτικών δυνάμεων. Οι εκκλησίες είχαν ερημωθεί από τους θησαυρούς και από τα άγια λείψανά τους και το ανάκτορο των Βλαχερνών βρισκόταν σε ερείπια. Παρά ταύτα ο βυζαντινός λαός

¹ φτώχεια

πανηγύρισε με μεγάλο ενθουσιασμό το γεγονός. Η είσοδος του αυτοκράτορα στην ελευθερωμένη πόλη πήρε τη μορφή θρησκευτικής πανηγύρεως. Ο λαός προϋπάντησε τον Μιχαήλ Η΄ με την εικόνα της Οδηγήτριας, που πιστευόταν ότι ήταν έργο του ευαγγελιστή Λουκά. Ο αυτοκράτορας πορεύτηκε πεζός, «περισσότερο χριστιανός παρά αυτοκράτορας», με την ιερή πομπή στη μονή Στουδίου και ύστερα στην Αγία Σοφία».

Ostrogorsky G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Γ΄, Ιστορικές Εκδόσεις Βασιλόπουλος, Αθήνα 1981, σ. 131-132.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες που θα αντλήσετε από το κείμενο που σας δίνεται να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Γιατί η Μόσχα θεωρήθηκε ως Τρίτη Ρώμη μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453; (μονάδες 13)

β. Ποια ήταν η πολιτιστική προσφορά του Βυζαντίου στη Δύση μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους το 1453; (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Μετά την πτώση της βυζαντινής αυτοκρατορίας και των σλαβικών βασιλείων η Μόσχα αποτίναξε οριστικά τον ταταρικό ζυγό και έγινε, ως η μόνη ορθόδοξη ηγεμονία, το φυσικό κέντρο του ορθόδοξου κόσμου. [...] Γρήγορα η Ρωσία ανέλαβε τον ηγετικό ρόλο στη χριστιανική Ανατολή, τον οποίο κατείχε ως τότε η βυζαντινή αυτοκρατορία. Αφού η Κωνσταντινούπολη ήταν η νέα Ρώμη, η Μόσχα γινόταν τώρα η «τρίτη Ρώμη». Η πνευματική κληρονομιά του Βυζαντίου, η πίστη του, οι πολιτικές του ιδέες και η πνευματικότητά του επέζησαν δια μέσου των αιώνων στη ρωσική αυτοκρατορία. [...] ωστόσο το Βυζάντιο εμπλούτισε πολιτιστικά και τη Δύση. [...] Το Βυζάντιο διατήρησε την κληρονομιά του αρχαίου κόσμου και επιτέλεσε έτσι την αποστολή του στην παγκόσμια ιστορία. Διέσωσε από τον αφανισμό το ρωμαϊκό δίκαιο, τα ελληνικά γράμματα, τη φιλοσοφία και την επιστήμη, για να παραδώσει στη συνέχεια την ανεκτίμητη αυτή κληρονομιά στους λαούς της Δυτικής Ευρώπης, που είχαν ωριμάσει για να τη δεχθούν.

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του βυζαντινού κράτους*, τ. Γ', (μτφρ. Ι. Παναγόπουλος), Ιστορικές Εκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1981, σ. 276-277.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας:

α. να παρουσιάσετε τα κύρια χαρακτηριστικά της θρησκείας του Ισλάμ

(μονάδες 13)

β. να εξηγήσετε γιατί πραγματοποιήθηκε η Εγίρα.

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ενώ ο Μωάμεθ επέμενε ότι δίδασκε την επιστροφή στην αρχική θρησκεία όλων των μονοθεϊστών, δηλαδή στη θρησκεία του Αβραάμ, [...] ήταν φανερό πως κάτι νέο γεννιόταν. Η επαγγελία ενός νέου κόσμου ειρηνικής συμβίωσης, αλληλεγγύης και ισότητας, που θα είχε αφεθεί στη βούληση του Θεού δεν είχε κάποιο ιστορικό προηγούμενο. Τελικά αυτή η θρησκεία [...]της υποταγής του ανθρώπου απευθείας στον έναν και μοναδικό Θεό ονομάστηκε Ισλάμ. Οι οπαδοί - πιστοί του Ισλάμ, οι μουσουλμάνοι[...] είχαν καθήκον να ακολουθούν μεταξύ τους μια συγκεκριμένη συμπεριφορά. Οι σχέσεις τους έπρεπε να στηρίζονται στη συμπόνια, την ισοτιμία και στο αίσθημα της δικαιοσύνης. [...] Η κοινωνία της Μέκκα δεν έδειξε αρχικά να συγκινείται από το κήρυγμα του Μωάμεθ. [...] Η συνέχιση της αυστηρής κριτικής του Μωάμεθ στα οικονομικά και κοινωνικά ήθη της εποχής του, δημιούργησαν το 616 την πρώτη ανοιχτή ρήξη μεταξύ μουσουλμανικής κοινότητας και κρατούντων. [...] Ως λύση στο πρόβλημα φάνηκε η φυγή από τη Μέκκα. [...] Το 622 άρχισαν οι μουσουλμανικές οικογένειες να αναχωρούν κρυφά από τη Μέκκα προς τη Γιαθρίμπ (Μεδίνα) και πραγματοποίησαν την Εγίρα, που σημαίνει μετοικεσία, μετανάστευση, φυγή ή εγκατάλειψη.

Μπαντάουη, Χ., *Εισαγωγή στην Ιστορία του Ισλαμικού κόσμου, τόμος πρώτος*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 126, 131, 132.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β' ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιες ήταν οι οικονομικές συνέπειες των γεωγραφικών ανακαλύψεων;

(μονάδες 13)

β. Ποιες ήταν οι επιδράσεις της οικονομικής ανάπτυξης, που προκλήθηκε ως συνέπεια των ανακαλύψεων, στην κοινωνία;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σημαντικότερη συνέπεια αυτής της εξελίξεως ήταν η προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως. Οι υπερπόντιες χώρες αποτελούσαν μια απέραντη αγορά για όλα τα προϊόντα των μητροπόλεων[...]. Πρώτο, οι υπερπόντιες χώρες έδωσαν στον παλαιό κόσμο προϊόντα με τα οποία δημιουργήθηκαν εντελώς νέες βιομηχανίες. Δεύτερο, η επέκταση της Ευρώπης είχε σαν συνέπεια την εισαγωγή στην Ευρώπη τόσο μεγάλων ποσοτήτων χρυσού και αργύρου, που οι τιμές των αγαθών που βασίζονταν γενικά σ' αυτά τα δύο μέταλλα, ανέβηκαν κατακόρυφα. Αυτή η άνοδος των τιμών υποκίνησε ανοδικά την οικονομική δραστηριότητα αλλά δημιούργησε σημαντική κοινωνική ένταση, ιδιαίτερα μεταξύ των γαιοκτημόνων και εκείνων των χωρικών που είχαν συνάψει μακροχρόνια συμβόλαια με τους κυρίους τους και των οποίων οι υποχρεώσεις εκφράζονταν σε χρήμα και ήταν σταθερές. Τρίτο, οι υπερπόντιες κατακτήσεις είχαν την τάση να μετακινήσουν το εμπορικό κέντρο και κατά συνέπεια την οικονομική δραστηριότητα από τη Μεσόγειο στις ακτές του Ατλαντικού - μια μετακίνηση που έχει μείνει στην ιστορία με τον όρο «Εμπορική Επανάσταση».

Clough, Sh. & Rapp, R., *Ευρωπαϊκή οικονομική ιστορία*, τ. Α', (μτφρ. Φ. Διαμαντόπουλος κ.ά.), Παπαζήση, Αθήνα 1979, σσ. 181-182

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

α. Ποιος ο ρόλος των εκπροσώπων των δύο Εκκλησιών στο Σχίσμα του 1054;

(μονάδες 13)

β. Σε τι ζητήματα αφορούσε η σύγκρουση και ποια ήταν η κύρια δογματική διαφορά που χώριζε τις δύο Εκκλησίες από την εποχή του Φωτίου;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ήταν το ίδιο διαποτισμένος (ο Μιχαήλ Κηρουλλάριος) με τη συνείδηση της υπεροχής του αξιώματός του, όπως και ο αντίπαλός του στη Ρώμη, και η συνείδηση αυτή ήταν συνυφασμένη με τέτοιο πάθος για δύναμη που δεν δίσταζε να παραμερίζει κάθε εμπόδιο. Στο πλευρό του πάπα (Λέοντος Θ΄) βρισκόταν όμως ο καρδινάλιος Ουμβέρτος ως αρχηγός της αδιάλλακτης αντιβυζαντινής παρατάξεως της Ρώμης. Στα πρόσωπα του Μιχαήλ Κηρουλλαρίου και του Ουμβέρτου συγκρούσθηκαν δύο άνδρες τολμηροί και αδίστακτοι, που προχωρούσαν κατ' ευθείαν στο στόχο τους, έτοιμοι να αποκαλύψουν τις αιώνιες λανθάνουσες αντιθέσεις και να θέσουν τον κόσμο μπροστά σε ένα αμείλικτο δίλημμα. Η έριδα¹ ξέσπασε χωρίς να υπολογισθεί η κατάσταση που επικρατούσε την εποχή εκείνη και όταν επεκτάθηκε σε δογματικά και λειτουργικά ζητήματα, τότε η κατάσταση έφθασε στο σημείο που η συνεννόηση να είναι εκ των προτέρων αδύνατη, γιατί εκεί η σύγκρουση κάλυπτε παλαιά ζητήματα και διαφορές (filioque) ήδη από την εποχή του Φωτίου. Οι παπικοί απεσταλμένοι στις 16 Ιουλίου 1054 αφόρισαν τον Κηρουλλάριο, ο οποίος στη συνέχεια ανταπέδωσε τον αφορισμό εναντίον τους.

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Β΄, Ιστορικές Εκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1979, σ. 223-225. (διασκευή)

¹ διαμάχη

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

α. Με ποιον τρόπο η βυζαντινή ηγεσία συνέβαλε στην παρεκτροπή της Τέταρτης Σταυροφορίας και την έλευση των Σταυροφόρων στην Κωνσταντινούπολη (1203);

(μονάδες 13)

β. Ποια συμπεριφορά επέδειξαν οι σταυροφόροι κατά την άλωση της Πόλης (1204);

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Μετά τη φυγή του αυτοκράτορα Αλεξίου Γ΄ Αγγέλου τον Ιούλιο το 1203, στον θρόνο επανήλθε ο πρώην αυτοκράτορας Ισαάκιος Άγγελος,...]. Οι Κωνσταντινουπολίτες δέχτηκαν ως συναυτοκράτορα τον γιο του Ισαακίου, τον Αλέξιο Δ΄ Άγγελο, ο οποίος είχε οδηγήσει τους σταυροφόρους στην Κωνσταντινούπολη. Ο Ισαάκιος αναγνώρισε τις συμφωνίες που είχε κάνει ο Αλέξιος με τους σταυροφόρους. Έτσι, προκειμένου να καταβληθούν όσα ο Αλέξιος είχε υποσχεθεί στους σταυροφόρους, οι Κωνσταντινουπολίτες υποχρεώθηκαν να πληρώσουν έκτακτους φόρους, ενώ ιερά σκεύη από πολύτιμα μέταλλα δημεύτηκαν. Οι σταυροφόροι σύμμαχοι του Αλεξίου Δ΄ παρέμειναν στην περιοχή της Κωνσταντινούπολης, αναμένοντας να λάβουν τα υπεσχημένα. Θεωρώντας ότι βρίσκονται σε χώρα υπό κατοχή, έμπαιναν ανενόχλητοι στην πόλη και προέβαιναν σε βιαιότητες κατά των πολιτών. [...]. Και μετά, τον Απρίλιο του 1204, ήρθε η λεηλασία της Πόλης.

Γουναρίδης Π., «Η εικόνα των Λατίνων» στο Ν. Γ. Μοσχονάς (επιμ.), *Η Τέταρτη Σταυροφορία και ο Ελληνικός Κόσμος*, ΕΙΕ, Αθήνα 2008, σ. 47.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Και απ' τη μεριά μου, δεν πιστεύω πως και στις σαράντα πιο πλούσιες πόλεις του κόσμου μπορεί να υπάρχει τόσος πλούτος όσος βρίσκεται μέσα στην Κωνσταντινούπολη· και οι Έλληνες μαρτυρούσαν πως τα δύο τρίτα του πλούτου όλου του κόσμου ήταν στην

Κωνσταντινούπολη[...]. Κι εκείνοι τώρα, που όφειλαν να φρουρούν τον θησαυρό, έπαιρναν τα χρυσαφικά κι ό, τι άλλο ήθελαν και κατάκλεβαν τον θησαυρό. Και ό, τι άρεσε στον καθένα απ' τους πλούσιους, χρυσαφικά και μεταξωτά υφάσματα χρυσοπλεγμένα, το έπαιρνε και έφευγε.

Ροβέρτος του Κλαρί, *Η Κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης*, (μτφρ. Μπ. Λυκούδης), Εκδόσεις Χατζηνικολή, Αθήνα 1990, σ. 154.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται και τη μικρογραφία να περιγράψετε:

α. την επίσημη τελετή με την οποία γινόταν η αναγνώριση ενός άρχοντα ως υποτελούς ενός άλλου άρχοντα (μονάδες 13)

β. τις αμφίδρομες υποχρεώσεις που συνεπαγόταν το φεουδαρχικό συμβόλαιο.

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Τον 12ο αιώνα το τελετουργικό έχει σχεδόν οριστικοποιηθεί. Ο μέλλων υποτελής (vassalus) παρουσιάζεται ασκεπής, γονατίζει, βάζει τα χέρια του σ' αυτά του κυρίου (χειρονομία που συμβολίζει την προσφορά του εαυτού του). Στη συνέχεια, μετά την ανταλλαγή του «ασπασμού της ειρήνης» με τον χωροδεσπότη (φεουδάρχη), ο υποτελής ορκίζεται πάνω σε ιερά βιβλία ή μια λειψανοθήκη, προσδίδοντας στη δέσμευση πίστης θρησκευτικό και ιερό χαρακτήρα. Τέλος ο κύριος παραδίδει στον υποτελή ένα αντικείμενο που συμβολίζει το αγαθό που του παραχωρείται ως φέουδο: π.χ. ένα σβώλο χώματος [...] - αυτό είναι το χρίσμα, η λεγόμενη «περιβολή» (investitura). Από τη στιγμή αυτή μπαίνει σε ισχύ το συμβόλαιο που με τρόπο ακατάλυτο συνδέει τον υποτελή με τον κύριό του, μαζί με τις υποχρεώσεις και τα καθήκοντα που αυτό συνεπάγεται για τον καθένα. Ο πρώτος, άρχοντας πλέον στο φέουδό του, είναι κατ' αρχάς υποχρεωμένος να παρέχει στρατιωτική συνδρομή [...]. Είναι επίσης υποχρεωμένος να παρέχει δικαστική βοήθεια [...] καθώς και οικονομική συνδρομή [...]. Από την πλευρά του, ο κύριος οφείλει να προστατεύει τον υποτελή του, όταν δέχεται επίθεση, να τον κρίνει δίκαια και να συμβάλλει στη συντήρησή του.

Berstein, S. & Milza, P., *Ιστορία της Ευρώπης, Από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά κράτη*, τ. Α' (505 – 1805 αι.). (μτφρ. Α. Δημητρακόπουλος), Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, σ. 111.

ΕΙΚΟΝΑ

Σκηνή αποδοχής υποτέλειας (homagium). Λεπτομέρεια από το *Liber feudorum maior* (12^{ος} αι.), φύλλο 112 του δεύτερου βιβλίου. Πηγή: Πύλη Ισπανικών Αρχείων - Portal de Archivos Españoles (PARES)

<https://www.culturaydeporte.gob.es/actualidad/2014/06/20140610-miniaturas.html>.

Ανακτήθηκε 12/01/2023.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τις ιστορικές πηγές που σας δίνονται, να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Ποια ήταν η ιδεολογική βάση του κινήματος της εικονομαχίας; (μονάδες 10)

β. Ποιες ήταν οι περιστάσεις που επέβαλαν την υιοθέτηση της εικονομαχικής πολιτικής από τους εκπροσώπους της δυναστείας των Ισαύρων; (μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Οι Άραβες που από δεκαετίες έκαναν τις επιδρομές τους μέσα στα μικρασιατικά εδάφη δεν έφερναν μαζί τους μόνο το σπαθί αλλά και τον πολιτισμό τους και μαζί με αυτόν και την ιδιάζουσα μωαμεθανική αποστροφή στην παράσταση του ανθρώπινου προσώπου. Έτσι η εικονομαχία γεννήθηκε στις ανατολικές περιοχές της αυτοκρατορίας μέσα από μια ιδιόμορφη συνάντηση της χριστιανικής πίστης με τις διδασκαλίες αιρετικών εικονοκλαστικών¹ κύκλων καθώς και με τις επιδράσεις μη χριστιανικών θρησκειών, όπως του Ιουδαϊσμού και ιδιαίτερα του Ισλάμ.

Ostrogorsky G., *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους*, τ. Β΄, Ιστορικές Εκδόσεις Στ. Βασιλόπουλος, Αθήνα 1997, σ. 26 (διασκευή).

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Η επιδίωξη του Λέοντα Γ΄ με τη δημοσίευση της *εκλογής*² δεν αφήνει καμία αμφιβολία για τους προσανατολισμούς της εικονομαχικής πολιτικής, θεμέλιο της οποίας είναι το ακόλουθο σύνθημα: «Μαζί με τον Θεό για τους φτωχούς και τους καταπιεσμένους και την υπεράσπιση της πατρίδας». Αυτή η πολιτική θα υπαγορεύσει και τη νέα βυζαντινή ιδεολογία, η οποία αποβλέπει στο να δημιουργήσει μια εθνική αλληλεγγύη που θα επιτρέψει να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά η εξωτερική απειλή και κυρίως οι αραβικές εισβολές στην Ανατολή και οι σλαβικές επιδρομές στη Δύση. Επινοήθηκε για να συνενώσει τα απόκληρα στρώματα της βυζαντινής κοινωνίας, κυρίως τους αγροτικούς πληθυσμούς

¹ εικονομαχικών

² Συλλογή νόμων που δημοσιεύτηκε από τον Λέοντα Γ΄ τον Ίσαυρο.

στο εσωτερικό της χώρας, που είχαν ως τότε παραμεληθεί από την Κωνσταντινούπολη. Από εδώ και εμπρός έπρεπε [...] να προασπιστούν τα συμφέροντα των ίδιων των υπερασπιστών της.

Γλύκατζη- Αρβελέρ, Ε. *Η πολιτική Ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα 1988, σ. 37-38.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε:

α. στο πολιτικό περιεχόμενο της στέψης του Καρλομάγνου από τον πάπα στον Άγιο Πέτρο της Ρώμης, τα Χριστούγεννα του 800 (μονάδες 12)

β. στις συνέπειες αυτού του γεγονότος για τις σχέσεις της χριστιανικής Δύσης με τη χριστιανική Ανατολή. (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Είναι γνωστό ότι οι αυτοκρατορικοί τίτλοι [«αυτοκράτωρ» και «βασιλεύς των Ρωμαίων»] που ιδιοποιήθηκε [με τη στέψη του στον Άγιο Πέτρο της Ρώμης, τα Χριστούγεννα του 800] ο Καρλομάγνος και οι διάδοχοί του με την υποστήριξη και την ευλογία του πάπα, προκάλεσαν βίαιες αντιδράσεις από μέρους της Κωνσταντινούπολης, που δεν δίστασε καθόλου να κηρύξει τον πόλεμο κατά της Δύσης. Έναν πόλεμο που δεν υπήρξε μόνο διπλωματικός. Θεωρούμε ότι η έκταση και η βιαιότητα αυτού του γεγονότος σημειώνουν το πρώτο σημαντικό σχίσμα στους κόλπους της χριστιανοσύνης. Η χριστιανική Δύση και η χριστιανική Ανατολή, για λόγους πολιτικού γοήτρου, μπαίνουν σε μία περίοδο αμοιβαίας δυσπιστίας. Αυτή η κατάσταση θα επιδεινωθεί σε λίγο από την εκκλησιαστική διαφωνία γύρω από τη θεωρία που αφορούσε την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος και η οποία απέκρυψε την πραγματική αιτία της αντίθεσης που υπήρχε ανάμεσα στις δύο εκκλησίες, τουλάχιστον σε αυτή την εποχή, για τις αμοιβαίες διεκδικήσεις τους για τα πρωτεία, δηλαδή για την πρωτοκαθεδρία.

Γλύκατζη-Αρβελέρ Ε., *Η πολιτική Ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα 1988, σ. 52. (διασκευή)

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Τα παρακάτω κείμενα αναφέρονται στις απόψεις του Τζον Λοκ και του Μοντεσκιέ αντίστοιχα. Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Πώς ορίζεται το «κράτος» σύμφωνα με τον Τζον Λοκ και ποιο το χρέος κάθε πολιτικού άρχοντα; (μονάδες 12)

β. Ποιες είναι οι τρεις εξουσίες τις οποίες αναφέρει ο Μοντεσκιέ, ποιος κίνδυνος υπάρχει όταν συγκεντρώνονται στο ίδιο πρόσωπο ή πολιτικό σώμα και γιατί;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Το κράτος είναι, κατά την άποψή μου, μία ανθρώπινη κοινωνία που μόνο σκοπό έχει τη διατήρηση και την προώθηση των κοινωνικών αγαθών. Ονομάζουμε κοινωνικά αγαθά τη ζωή, την ελευθερία, τη φυσική ακεραιότητα [...]και την κατοχή εξωτερικών αγαθών όπως είναι η γη, τα χρήματα και ούτω καθ' εξής. Είναι καθήκον του πολιτικού άρχοντα να διατηρεί υγιή και ακέραιη μία δίκαιη κατοχή αυτών των αγαθών που αφορούν την ίδια τη ζωή, για όλο τον πληθυσμό γενικώς και για κάθε ξεχωριστό υπήκοο συγκεκριμένα, μέσα από νόμους που θα ισχύουν με τον ίδιο τρόπο για όλους.

Nikola, U., *Ανθολογία της φιλοσοφίας*, (μτφρ.: Π. Τριαδά), Ενάλιος, Αθήνα 2007, σ. 278

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Όταν στο ίδιο πρόσωπο ή στο ίδιο πολιτικό σώμα, που ασκεί την αρχή, η νομοθετική εξουσία είναι ενωμένη με την εκτελεστική, δεν υπάρχει καθόλου ελευθερία γιατί μπορεί ο ίδιος ο μονάρχης[...] να κάνει νόμους τυραννικούς και να τους εφαρμόσει με τρόπο τυραννικό. Επίσης δεν υπάρχει καθόλου ελευθερία, όταν η δικαστική εξουσία δεν χωρίζεται απ' τη νομοθετική και την εκτελεστική. Αν ήταν συνδεδεμένη με τη νομοθετική, η πίεση πάνω στη ζωή και την ελευθερία των πολιτών θα ήταν αυταρχική, γιατί ο ίδιος ο δικαστής θα ήταν και νομοθέτης. Αν ήταν συνδεδεμένη με την εκτελεστική εξουσία, ο δικαστής θα μπορούσε να έχει τη δύναμη ενός καταπιεστή. Το παν θα χανόταν αν ο ίδιος ο άνθρωπος ή το ίδιο σώμα αρχόντων ή του λαού, ασκούσαν ταυτόχρονα αυτές τις τρεις εξουσίες:

δηλαδή, το να νομοθετεί, να εφαρμόζει τις δημόσιες αποφάσεις και να δικάζει τα εγκλήματα, ή τις διαφορές των ιδιωτών.

Montesquieu, *Το πνεύμα των νόμων*, (μτφρ. Γρ. Λιόνης), Αναγνωστίδης, σ. 150

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε:

α. στην ίδρυση και τη συγκρότηση νέων πόλεων στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια του 11^{ου}-12^{ου} αιώνα (μονάδες 12)

β. στις οικονομικές και λοιπές δραστηριότητες που αναλαμβάνουν οι πόλεις την ίδια περίοδο. (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Στην αρχή της δημογραφικής εξάπλωσης, ένα μέρος του καινούριου πληθυσμού που δεν βρίσκει δουλειά στην ύπαιθρο συγκεντρώνεται στις πόλεις, αυξάνοντας τον αριθμό των τεχνιτών και των εμπόρων που ζουν στο περιθώριο του φεουδαρχικού κόσμου. Η οχυρωμένη πόλη των πρώτων χρόνων του Μεσαίωνα[...] δεν επαρκεί για να τους δεχτεί. Δημιουργούνται έτσι άλλοι οικισμοί -τα προάστια- που σύντομα αποκτούν διαστάσεις συγκρίσιμες με του αρχικού πυρήνα της πόλης και απαιτούν την κατασκευή όλο και πιο διευρυμένων τειχών. [...]Η πόλη εξαρτάται από την ύπαιθρο για τον ανεφοδιασμό σε τρόφιμα και πράγματι ελέγχει μία μικρότερη η μεγαλύτερη έκταση.[...] Σ' αυτή τη διαδικασία οι πόλεις γίνονται εξειδικευμένα κέντρα για δευτερεύουσες και τριτεύουσες δραστηριότητες, που δεν υπόκεινται σε μία συγκεντροποιημένη πολιτική εξουσία. Η καθεμιά τους αναπτύσσει ένα σύνολο εμπορικών, βιομηχανικών, οικονομικών και πολιτιστικών πρωτοβουλιών, πολύ πιο εκτεταμένων, και συναγωνίζεται με τις άλλες σε κλίμακα ευρωπαϊκή, αλλά και παγκόσμια.

Benevolo, L., *Η πόλη στην Ευρώπη*, (μτφρ. Ά. Παπασταύρου), Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997, σ. 64, 83- 85.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις να αναφερθείτε:

α. στη σημασία της συνθήκης που συνήψε το 1261 ο Μιχαήλ Παλαιολόγος με τη Γένουα για την ανάκτηση της Κωνσταντινούπολης (μονάδες 13)

β. στην ανασύσταση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας (Ιούλιος - Σεπτέμβριος 1261). (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Στις 13 Μαρτίου 1261 υπογράφηκε μία σπουδαία συνθήκη, η οποία θεμελίωσε τη δύναμη της Γένουας στην Ανατολή. Οι Γενουάτες υποχρεώθηκαν να προσφέρουν στην αυτοκρατορία πολεμική βοήθεια εναντίον της Βενετίας και σε αντάλλαγμα δέχθηκαν εμπορικά προνόμια [...] σε όλα τα σπουδαία λιμάνια της αυτοκρατορίας και φυσικά στην Κωνσταντινούπολη, αφού βέβαια το Βυζάντιο πετύχαινε την ανάκτησή της. Με άλλα λόγια η Γένουα θα εξασφάλιζε το εμπορικό μονοπώλιο της Ανατολής, το οποίο ήταν προνόμιο της Βενετίας από τα τέλη του 11ου αιώνα. [...] Το τέλος της λατινικής αυτοκρατορίας και η ανακατάληψη της Κωνσταντινουπόλεως από τους Βυζαντινούς οφείλονται κατεξοχήν στην τύχη. Όταν ο αυτοκρατορικός στρατηγός Αλέξιος Στρατηγόπουλος πορευόταν με μια μικρή στρατιωτική δύναμη προς τη Θράκη με την εντολή να εποπτεύσει τα βουλγαρικά σύνορα, πέρασε κοντά στην Κωνσταντινούπολη. Προς μεγάλη του έκπληξη βρήκε την πρωτεύουσα σχεδόν αφύλακτη, [...] την οποία και κατέλαβε στις 25 Ιουλίου 1261, χωρίς να συναντήσει σχεδόν καμία αντίσταση. [...] Στις 15 Αυγούστου ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Η΄ εισήλθε θριαμβευτικά στην πόλη του Μ. Κωνσταντίνου.

Ostrogorsky, G., Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, τ. Γ΄, (μτφρ Ι. Παναγόπουλος), Ιστορικές Εκδόσεις Βασιλόπουλος, Αθήνα 1993, σ. 130-131.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

α. στα επιτεύγματα του Ιωάννη Βατάτζη στο πλαίσιο του οικονομικού του προγράμματος
(μονάδες 12)

β. στη δημιουργία στρατιωτικών κτημάτων και τη σκοπιμότητά τους.
(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο ίδιος ο αυτοκράτορας ξεχώρισε ένα κομμάτι γης, καλλιεργήσιμο και κατάλληλο για αμπελουργία, τόσο μεγάλο, ώστε να μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του αυτοκρατορικού τραπεζιού και εκείνες που απασχολούσαν τον φιλόανθρωπο και κοινωνικά ευαίσθητο αυτοκράτορα. Τη φροντίδα του ανέθεσε σε ανθρώπους που είχαν καλή γνώση της γεωργίας και της αμπελουργίας και έτσι κάθε χρόνο είχε μεγάλη και άφθονη σοδειά καρπών. [...]Επιθυμούσε να καλύπτει ο καθένας τις ανάγκες του από δικές του πηγές, έτσι ώστε να μη βάζει αρπακτικό χέρι στην περιουσία των φτωχών και ασθενέστερων τάξεων και συνάμα η Ρωμαϊκή Πολιτεία να απαλλαγεί τελείως από την κοινωνική αδικία. Σύντομα οι αποθήκες είχαν γεμίσει καρπούς, ενώ οι δρόμοι, οι μάντρες και οι στάβλοι μόλις μπορούσαν να χωρέσουν τα ζώα και τα σμήνη των πουλιών.

Γρηγοράς, Ν., *Ρωμαϊκή Ιστορία II*, τ.6, Λιβάνης, Αθήνα 1997, σ. 42. (διασκευή)

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Ακολουθώντας τις καλύτερες παραδόσεις του βυζαντινού κράτους ο Ιωάννης Βατάτζης δημιούργησε στρατιωτικά αγροκτήματα και ενίσχυσε τις στρατιωτικές δυνάμεις με τη μόνιμη εγκατάσταση των Κουμάνων ως στρατιωτών στις ακριτικές περιοχές, με τον όρο της προσφοράς στρατιωτικής υπηρεσίας. Με τον τρόπο αυτό αποκαταστάθηκε ιδιαίτερα στην Ανατολή το σύστημα της άμυνας των συνόρων και το γεγονός αυτό θεωρεί ορθά ο βυζαντινός ιστορικός Γεώργιος Παχυμέρης ως το πιο σημαντικό επίτευγμα του κράτους της Νίκαιας.

Ostrogorsky G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους* (μτφρ. Ι. Παναγόπουλος), τ. Γ', Ιστορικές Εκδόσεις Βασιλόπουλος, Αθήνα 1978, σ. 122-123.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποια ήταν τα επιτεύγματα του αυτοκράτορα της Νίκαιας Ιωάννη Βατάτζη, ως προς τη λήψη κοινωνικών μέτρων, για την υποστήριξη των αναγκών των υπηκόων του;

(μονάδες 13)

β. Ποια ήταν τα επιτεύγματά του στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Αγωνίσθηκε [ο Ιωάννης Βατάτζης] για την πληρέστερη εφαρμογή του νόμου και για την καταπολέμηση των γνωστών καταχρήσεων στη διοίκηση. Με την υποστήριξη της συζύγου του Ειρήνης Λάσκαρη επιζήτησε να απαλύνει την ένδεια και τα βάρη των φτωχών τάξεων του πληθυσμού και ίδρυσε πολλά νοσοκομεία και φιλανθρωπικά ιδρύματα. Οικοδόμησε μεγαλοπρεπείς ναούς που να ικανοποιούν τη βυζαντινή ευσέβεια και ανήγειρε οχυρά στις ακριτικές περιοχές για να αντιμετωπίσει τις στρατιωτικές ανάγκες [...]. Τα οικονομικά μέτρα του Ιωάννη Βατάτζη αξίζουν ιδιαίτερη προσοχή. [...] Τα αυτοκρατορικά κτήματα ορίσθηκε να γίνουν πρότυπα για να δείξουν στους υπηκόους τι μπορεί να αποφέρει η φροντισμένη και συνετή οικονομική διαχείριση στην γεωργία, την αμπελοκομία και την κτηνοτροφία. Βασικός στόχος της οικονομικής πολιτικής του ήταν να καταστήσει τη χώρα οικονομικά αυτάρκη.

Ostrogorsky G., *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Γ΄, Ιστορικές Εκδόσεις Βασιλόπουλος, Αθήνα 1981, σ. 122-123.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Στις 3 Νοεμβρίου του 1254, πέθανε στο Νυμφαίο, ύστερα από βασιλεία 32 ετών, ο αυτοκράτωρ Ιωάννης Γ΄ Βατάτζης. Όταν είχε ανέβει στον θρόνο, το κέντρο πολιτικού βάρους του βυζαντινού κόσμου βρισκόταν στη χερσόνησο του Αίμου, ενώ την εποχή του θανάτου του είχε αποφασιστικά μετατεθεί στη Νίκαια. Η αυτοκρατορία της Θεσσαλονίκης είχε εξουδετερωθεί, η Βουλγαρία αποδυναμωθεί, οι Σελτζούκοι διατηρούσαν με τη Νίκαια

φιλικές σχέσεις και, τέλος, η λατινική αυτοκρατορία της Κωνσταντινούπολης βιάδιζε προς την πτώση της.

Nicol D., «Από την άλωση ως την ανάκτηση της Κωνσταντινουπόλεως 1204-1261», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Θ', Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1972, σ. 91.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

α. τις συνθήκες εκδήλωσης και τα αποτελέσματα της επισιτιστικής και οικονομικής κρίσης στη Δυτική Ευρώπη από το 1270 περίπου ως το 1330 (ύστερος Μεσαίωνας)

(μονάδες 12)

β. την εκδήλωση και τις συνέπειες του «Μαύρου Θανάτου» στην Ευρώπη τον 14^ο αιώνα.

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Στις αρχές του 14^{ου} αιώνα ο λιμός εκδηλώνεται στη Γερμανία και εξαπλώνεται προοδευτικά στην υπόλοιπη Ευρώπη. Αρχικά εμφανίζεται καταστρεπτικότερος στη βόρεια Ευρώπη πριν γνωρίσει το απόγειό του στη δυτική Μεσόγειο. Το σιτάρι φθάνει σε τέτοιες τιμές ώστε οι φτωχότεροι, μην μπορώντας να το προμηθευτούν, είναι τα πρώτα θύματα της σιτοδείας: το 10% του πληθυσμού της ηπείρου πεθαίνει το πρώτο εξάμηνο του 1316.[...] «Η μαύρη πανώλη» που ξεσπά στην Ευρώπη από το 1347 κάνει θραύση. Γενοβέζικα πλοία που ξεφορτώνουν στη Σικελία, προερχόμενα από τη Μαύρη θάλασσα όπου η μάστιγα είναι ενδημική, εισάγουν τη φοβερή αρρώστια. Τους μήνες που ακολουθούν το κακό εξαπλώνεται [...] και το 1348 πλήττει το Παρίσι, τις περιοχές της Μάγχης και τις Κάτω Χώρες. Το 1349 φτάνει στη Γερμανία, την Αυστρία, τη Μεγάλη Βρετανία, τις σκανδιναβικές χώρες, τις ακτές του ατλαντικού και την Ισπανία [...] Εγκαταλείποντας τις πόλεις που έχουν πληγεί από την πανώλη, οι κάτοικοί τους μεταδίδουν την επιδημία. Σπίτια καταρρέουν από την έλλειψη συντήρησης, αγροί ξαναγίνονται χέρσοι καθώς δεν υπάρχουν χέρια να τους καλλιεργήσουν.

Bernstein S. –Milza P., «Από τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία στα Ευρωπαϊκά κράτη, 5^{ος}-18^{ος} αι.», *Ιστορία της Ευρώπης*, τ. Α΄, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1997, σ. 224-225.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες που θα αντλήσετε από το κείμενο που σας δίνεται να απαντήσετε στα εξής:

α. Με ποιες ενέργειες αποκατέστησε ο αυτοκράτορας της Νίκαιας, Ιωάννης Βατάτζης το σύστημα της άμυνας των συνόρων, ιδιαίτερα στην Ανατολή;

(μονάδες 12)

β. Σε ποιους τομείς της οικονομίας έδωσε ιδιαίτερη σημασία ο Ιωάννης Βατάτζης, ποιοι ήταν οι στόχοι της οικονομικής του πολιτικής και με ποιες ενέργειες τους υλοποίησε;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο Ιωάννης Βατάτζης, δημιούργησε στρατιωτικά αγροκτήματα και ενίσχυσε τις στρατιωτικές δυνάμεις με τη μόνιμη εγκατάσταση των Κουμάνων¹ ως στρατιωτών στις ακριτικές περιοχές [...] με τον όρο της προσφοράς στρατιωτικής υπηρεσίας. Με τον τρόπο αυτό αποκαταστάθηκε ιδιαίτερα στην Ανατολή το σύστημα της άμυνας των συνόρων [...]. Τα οικονομικά μέτρα του Ιωάννη Βατάτζη αξίζουν ιδιαίτερη προσοχή. [...] Τα αυτοκρατορικά κτήματα ορίσθηκε να γίνουν πρότυπα για να δείξουν στους υπηκόους τι μπορεί να αποφέρει η φροντισμένη και συνετή διαχείριση στην γεωργία, την αμπελοκομία και την κτηνοτροφία. Στη σύζυγό του δώρισε ένα διάδημα² με μαργαριτάρια και πολύτιμους λίθους, τους οποίους απόκτησε με την πώληση των αυγών από το κτήμα του. Αυτό το «στέμμα των αυγών» [...], ενσάρκωνε γι' αυτόν ένα ολόκληρο πρόγραμμα. Βασικός στόχος της οικονομικής πολιτικής του ήταν να καταστήσει τη χώρα οικονομικά αυτάρκη. [...] Κάθε πολίτης έπρεπε να αρκεσθεί με «ό, τι παράγει το ρωμαϊκό έδαφος και ό, τι δημιουργούν τα ρωμαϊκά χέρια».

Ostrogorsky, G., *Ιστορία του βυζαντινού κράτους*, τ. Γ', (μτφρ. Ι. Παναγόπουλος), Ιστορικές Εκδόσεις Βασιλόπουλος, Αθήνα 1981, σ. 122-123.

¹ τουρκικός νομαδικός λαός

² στέμμα

ΙΣΤΟΡΙΑ Β' ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Πότε διαμορφώθηκε η ιδέα για τη σταυροφορία και σε ποια επιδίωξη στηρίχθηκε;

(μονάδες 12)

β. Ποιες ήταν οι συνέπειες των σταυροφοριών για τη σχέση Ανατολής και Δύσης κατά τον Μεσαίωνα και πώς αυτό επηρέασε τη σύγχρονη αντίληψη για το Βυζάντιο;

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Στην πραγματικότητα οι σταυροφορίες δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να μεγαλώσουν την έλλειψη κατανόησης και την απόσταση ανάμεσα στους Βυζαντινούς και τους Λατίνους. Γι' αυτούς η Κωνσταντινούπολη ήταν η Νέα Ιερουσαλήμ. Η σταυροφορία τούς ήταν λοιπόν περιττή[...] Κατάκτηση λοιπόν που πραγματοποιήθηκε ή που την ονειρεύτηκαν μάλλον; Εδώ βρίσκεται η αυτοκρατορική πλάνη των Δυτικών. Η ιδέα που εμφανίζεται στο προσκήνιο, ιδιαίτερα κατά το 13ο αιώνα, είναι να υπαχθούν σε λατινική κυριαρχία όλα τα χριστιανικά στέμματα, όπως της Αγίας Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας του γερμανικού έθνους, του Αυτοκράτορα της Ιερουσαλήμ, καθώς και του Αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. Και βλέπει κανείς να γεννιούνται οράματα,[...] κυρίως από τη στιγμή που δημιουργείται η βραχύβια λατινική Αυτοκρατορία [...]. Γιατί λοιπόν, τελικά, αυτή η έλλειψη κατανόησης και η εχθρότητα του Μεσαίωνα κληροδοτήθηκαν, όπως μου φαίνεται ότι έγινε στη δυτική ιστοριογραφία, η οποία [...] ίσως μεταφέρει ακόμα και σήμερα μιαν αρνητική εικόνα για το Βυζάντιο.

Goff Le J., «Η Δύση μπροστά στο Βυζάντιο, έλλειψη κατανόησης και μικροπαρεξηγήσεις», Στο *Βυζάντιο και Ευρώπη, Maison de l' Europe (22/4/1994)*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1996, 83-105.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Ποιοι παράγοντες επιβάρυναν οικονομικά τους αγρότες-στρατιώτες της βυζαντινής αυτοκρατορίας; (μονάδες 13)

β. Ποια οφέλη αποκόμιζε το Βυζαντινό κράτος από τους αγρότες-στρατιώτες;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ο πλούτος της Βυζαντινής αυτοκρατορίας βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στους αγρότες. [...] Οι αγρότες ήταν οι κύριοι φοροδότες του κράτους και οι προστάτες των συνόρων του [...]. Καθώς η φορολογία ήταν κυρίως σε χρήμα, η σοβαρή έλλειψη νομισμάτων ανάγκαζε συχνά τους αγρότες να καταφεύγουν σε τοκογλύφους. Οι φοροσυλλέκτες και οι κατ' επάγγελμα δανειστές έγιναν έτσι τα πιο μισητά πρόσωπα στο λαό. Εξάλλου, πολλοί αγρότες παρείχαν στην αυτοκρατορία και τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες[...] καθώς τον κύριο όγκο του πολυάριθμου βυζαντινού στρατού τον αποτελούσαν οι λεγόμενοι *στρατιώται* που καθήκον τους ήταν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε περιόδους στρατιωτικών εκστρατειών ή εχθρικών εισβολών, αναλαμβάνοντας οι ίδιοι να προμηθεύονται τα απαραίτητα όπλα και άλογα. Σε περιόδους ειρήνης, ωστόσο, οι ίδιοι αυτοί άνδρες καλλιεργούσαν τους αγρούς και τα αμπέλια τους. Καθώς η ιδιοκτησία τους δεν ήταν αισθητά μεγαλύτερη από εκείνη ενός απλού αγρότη, τα βάρη που επωμίζονταν γίνονταν δυσβάστακτα.

Kazhdan, A.P. & Epstein, A.W., *Αλλαγές στον βυζαντινό πολιτισμό κατά τον 11^ο και 12^ο αιώνα*, (μτφρ. Α. Παππάς), ΜΙΕΤ, Αθήνα 1997, σ. 34-35.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι/-ες στις γνώσεις σας να αναφερθείτε:

α. στον τρόπο με τον οποίο ο Θεόδωρος Λάσκαρης αντέδρασε στην προσφορά του στέμματος στις παραμονές της άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους, στην πρωτοβουλία που ανέλαβε αμέσως μετά και στο αποτέλεσμα της (μονάδες 13)

β. στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίστηκαν από τους σταυροφόρους τα έργα τέχνης της Κωνσταντινούπολης. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η πρώτη επίθεση των σταυροφόρων, στις 6 Απριλίου του 1204, αποκρούστηκε με βαριές απώλειες. Έξι μέρες αργότερα οι σταυροφόροι έκαναν νέα επίθεση. [...] Όταν έγινε γνωστό ότι είχε φύγει ο Μούρτζουφλος, οι υπόλοιποι ευγενείς συγκεντρώθηκαν στην Αγία Σοφία για να προσφέρουν το στέμμα στον Θεόδωρο Λάσκαρη. Ο Θεόδωρος αρνήθηκε την κενή τιμή. Βγήκε μαζί με τον πατριάρχη [...] στην πλατεία μεταξύ της εκκλησίας και του Μεγάλου Παλατιού και μίλησε με πάθος στη φρουρά των Βαράγγων, λέγοντάς τους ότι δεν είχαν τίποτα να κερδίσουν αν παραδίδονταν τώρα σε νέους κυρίους. Αλλά το φρόνημά τους είχε πια καταπέσει· δεν ήθελαν πια να πολεμήσουν. [...] Η λεηλασία της Κωνσταντινουπόλεως δεν έχει το αντίστοιχό της στην ιστορία. Επί εννέα αιώνες, η μεγάλη πόλη υπήρξε η πρωτεύουσα του χριστιανικού πολιτισμού. Είχε γεμίσει με έργα τέχνης που είχαν επιζήσει από την αρχαία Ελλάδα και με τα αριστουργήματα των δικών της έξοχων καλλιτεχνών. Οι Ενετοί ήξεραν την αξία αυτών των πραγμάτων. Όπου μπόρεσαν άρπαξαν θησαυρούς και τους μετέφεραν για να στολίσουν τις πλατείες και τις εκκλησίες και τα παλάτια των πόλεών τους.

Ράνσιμαν, Σ., *Ιστορία των Σταυροφοριών*, τ. Γ', (μτφρ. Ν.Κ. Παπαρρόδου & Γ. Λέτσα), Διεύθυνσις Εκδόσεων Γεν. Επιτελείου Στρατού, Αθήνα 1979, σ. 122-123. (διασκευή)

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιο ήταν το αποτέλεσμα της εικονομαχικής κρίσης και πώς αυτό συνέβαλε στη διαμόρφωση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας του Βυζαντίου; (μονάδες 12)

β. Ποια αναγκαιότητα επέβαλε την εικονομαχική πολιτική και πώς τεκμηριώνεται η τελευταία; (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Η εικονομαχική κρίση ήταν το ίδιο αποφασιστική για την πνευματική επιβίωση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, όπως ακριβώς ήταν και ο αγώνας εναντίον των περσικών και αραβικών εισβολών για την πολιτική της υπόσταση. Η συντριβή του εικονοκλαστικού κινήματος σήμαινε τη νίκη της ελληνικής θρησκευτικής και πολιτιστικής ιδιομορφίας πάνω στην ασιατική, όπως την είχε ενσαρκώσει η εικονομαχία. Από τότε, το Βυζάντιο διατήρησε τη δική του πολιτιστική φυσιογνωμία μεταξύ Ανατολής και Δύσεως ως ελληνο-χριστιανική αυτοκρατορία.

Ostrogorsky, G. *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τ. Β΄, (μτφρ. Ι. Παναγόπουλος), Πατάκης, Αθήνα 2014, σ. 90.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες γινόταν όλο και πιο φανερό, ότι η σωτηρία της Αυτοκρατορίας εξαρτιόταν αποκλειστικά από τους αγροτικούς πληθυσμούς του εσωτερικού της Μ. Ασίας. Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία, ότι η εικονομαχική πολιτική, που ήταν εντελώς αντίθετη σε ό, τι θύμιζε τον ελληνορωμαϊκό πολιτισμό και την παλιά ιδεολογία, θα μπορούσε να συμφιλιώσει την Κωνσταντινούπολη με τους αγροτικούς πληθυσμούς της ανατολικής Μ. Ασίας, που εξαθλιωμένοι και πάμφτωχοι αποζούσαν από τη γη, που τώρα όφειλαν να υπερασπίσουν από τους επιδρομείς.

Γλύκατση-Αρβελέρ, Ελ. *Η πολιτική ιδεολογία του Βυζαντινού Κράτους*, Αθήνα 1977, σ. 34.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Τα παρακάτω κείμενα αναφέρονται στην κρίση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας στις αρχές του 16^{ου} αιώνα. Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τις ιστορικές πηγές που σας δίνονται να σχολιάσετε κριτικά:

α. τα αναφερόμενα, σύμφωνα με το πρώτο παράθεμα, αίτια της κρίσης αυτής

(μονάδες 13)

β. τις απόψεις του Μαρτίνου Λουθήρου σχετικά με τα συγχωροχάρτια, σύμφωνα με το δεύτερο παράθεμα, το οποίο προέρχεται από τις 50 θέσεις που θυροκόλλησε σε εκκλησία της Βιτεμβέργης τον Οκτώβριο του 1517.

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Εδώ και πολύ καιρό, οι πάπες, οι καρδινάλιοι και οι επίσκοποι ανταγωνίζονται τους ηγεμόνες στις συνήθειες τους και μάλιστα είναι έτοιμοι να τους ξεπεράσουν [...]. Οι επίσκοποι ξεχνούν ότι ο τίτλος τους σημαίνει εργασία, εγρήγορση και φροντίδα. Θυμούνται όμως πολύ καλά το ρόλο τους μόνο για να απομυζούν χρήματα από το ποίμνιό τους [...]. Και θα ήταν πολύ καλύτερα τα πράγματα αν οι καρδινάλιοι σκέφτονταν ότι είναι διάδοχοι των αποστόλων [...]. Και οι πάπες οι οποίοι είναι οι τοποτηρητές του Χριστού στη γη, αν προσπαθούσαν να μιμηθούν τη ζωή του, τη φτώχεια του, το σταυρικό του μαρτύριο, την περιφρόνηση στη ζωή, αν σκέφτονταν μόνο το βάρος του ονόματος που έχουν, δηλ. πατέρας, ή το επώνυμό τους, δηλ. παναγιότατος, θα υπήρχε στη γη δυστυχία;
Pierre de Nolhac, *Erasme, Eloge de la folie*, Flammarion 1964, σ. 75-77.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

32. Θα καταδικαστούν αιώνια, μαζί με αυτούς που τους διδάσκουν, όσοι πιστεύουν ότι τα συγχωροχάρτια τους εξασφαλίζουν τη σωτηρία[...].

36. Κάθε χριστιανός που μετανοεί ειλικρινά μπορεί να έχει άφεση αμαρτιών χωρίς συγχωροχάρτια.

Μαρτίνος Λούθηρος, στο: *Genie, Religion and Ethics RT*, N.Y. 1992, σ. 33.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

α. στα αποτελέσματα της μάχης της Άγκυρας (1402) για το Βυζάντιο (μονάδες 12)

β. στις στρατιωτικές και διπλωματικές ενέργειες που επιβεβαιώνουν την επιθετική πολιτική του Μουράτ Β΄. (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο Μανουήλ Β΄ βρισκόταν ακόμη στο Παρίσι όταν, τον Σεπτέμβριο του 1402, έφθασε το χαρμόσυνο έγγραφο ότι στις 28 Ιουλίου ο Βαγιαζήτ Α΄ είχε συντριβεί κοντά στην Άγκυρα και πιαστεί αιχμάλωτος από τον Ταμερλάνο.[...] Η τουρκική ήττα και οι ταραχές που ξέσπασαν στη συνέχεια στο τουρκικό κράτος δεν έσωσαν βέβαια την Κωνσταντινούπολη, γιατί οι Χριστιανοί δεν κατόρθωσαν να τις εκμεταλλευτούν. Τα ελάχιστα κέρδη που αποκόμισε η αυτοκρατορία ήταν η ανακατάληψη της Θεσσαλονίκης, μικρών περιοχών στον Εύξεινο Πόντο και των νησιών Σκιάθου, Σκοπέλου και Σκύρου. Αλλά το πιο μεγάλο όφελος ήταν ότι η πτώση της αυτοκρατορίας αναβλήθηκε για μισό περίπου αιώνα.

Καραγιαννόπουλος Ι., *Το βυζαντινό κράτος*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 268-269.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Όταν επικράτησε ο Μουράτ Β΄ ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις από την κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης για να αποκατασταθούν οι καλές σχέσεις μαζί του, αλλά ο σουλτάνος αρνήθηκε κάθε διαπραγμάτευση. Έστειλε ένα μέρος του στρατού του εναντίον της Θεσσαλονίκης και ένα μεγαλύτερο προχώρησε εναντίον της Κωνσταντινούπολης. [...] Στις αρχές του 1423 πέρασε τον Ελλήσποντο[...]εισέβαλε στην Πελοπόννησο και κατέστρεψε τα οχυρωματικά έργα του Εξαμιλίου[...]. Το 1424 επισκέφθηκε την Έφεσο και, για να καταστήσει γνωστή την εμπέδωση της κυριαρχίας του, όρισε να γίνουν εκεί δεκτοί οι πρεσβευτές που του έστειλαν οι υποτελείς του (Βλάχοι, Σέρβοι, Γενουάτες).

Ζαχαριάδου Ε., «Η επέκταση των Οθωμανών στην Ευρώπη ως την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως», *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Θ΄, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1980, σ. 201-202. (διασκευή)

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να απαντήσετε στα εξής:

α. Ποιος ήταν ο στόχος της Τέταρτης Σταυροφορίας, σύμφωνα με τον πάπα Ιννοκέντιο Γ, και ποιο είναι το θρησκευτικό-ιπποτικό αίσθημα με το οποίο επιχειρεί να περιβάλει την ιδέα του αυτή απευθυνόμενος στους σταυροφόρους που κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη;

(μονάδες 13)

β. Ποιον αντίκτυπο είχε η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204 στους Έλληνες και ποιο εννοιολογικό περιεχόμενο προσέλαβε για αυτούς το όνομα «Λατίνος»;

(μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο ιθύνων νους της Τέταρτης Σταυροφορίας είναι ο πάπας Ιννοκέντιος Γ΄. [...] Η απογοήτευση μετά την άλωση είναι μεγάλη για αυτό και απευθυνόμενους στους Σταυροφόρους γράφει τα εξής: «Μη έχοντας ούτε το δικαίωμα, ούτε την επί των Ελλήνων εξουσία φαίνεται ότι παρεκκλίνετε δίχως σύνεση από τον όρκο σας, όταν αντί να βαδίζετε κατά των Σαρακηνών κατευθυνθήκατε εναντίον των Χριστιανών με σκοπό όχι την επανάκτηση της Ιερουσαλήμ, αλλά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, προτιμώντας δηλαδή τα γήινα αντί των πνευματικών αγαθών».

Βασίλιεφ, Α. *Ιστορία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας*, τ.4, Αθήνα 2006, σ. 21.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Ο αντίκτυπος από την απώλεια της Πόλης θα γίνει προοδευτικά αισθητός απ' όλους ορθόδοξους Έλληνες. Ο μέσος βυζαντινός θα μάθει με φρίκη ότι η φοβερή λεηλασία οργανώθηκε από εκείνους που αυτοονομάζονταν στρατιώτες του Χριστού. Θα μάθει ότι το όνομα Λατίνος θα καταλήξει να σημαίνει τον άτιμο βεβηλωτή, από τον οποίο πρέπει να γλιτώσουν με κάθε θυσία. Η Κωνσταντινούπολη έγινε ξανά το ιερό σύμβολο του βυζαντινού κόσμου που έπρεπε να σώσουν και να απελευθερώσουν από τους ασεβείς.

Γλύκατση-Αρβελέρ Ε., *Η πολιτική ιδεολογία της βυζαντινής αυτοκρατορίας*, Αθήνα 2018, σ.116-117.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε στα ερωτήματα που ακολουθούν:

α. Ποιο φυσικό γεγονός έδωσε την αφορμή για την έναρξη της εικονομαχίας και πώς ερμηνεύτηκε από τον αυτοκράτορα Λέοντα Γ΄ τον Ίσαυρο; (μονάδες 13)

β. Σε ποιες ενέργειες προέβη ο αυτοκράτορας αμέσως μετά και ποιες αντιδράσεις προκάλεσε; (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Είναι αξιομνημόνευτο αυτό που συνέβη εκείνα τα χρόνια κοντά στα νησιά που λέγονται Θήρα και Θηρασία [...]. Το καλοκαίρι εκτόξευσε ο θαλάσσιος βυθός πάρα πολύν ατμώδη καπνό, από τον οποίο πύκνωσε πολύ η μάζα του αέρα και άναψε φωτιά και μετά τη φωτιά εκβράστηκαν κισσηρώδεις λίθοι¹ [...]. Η θαλάσσια περιοχή εκείνη είχε καλυφθεί ολόκληρη από το πλήθος των αναδυομένων λίθων και είχαν φθάσει από εκεί μέχρι την Άβυδο και τα παράλια της Μικράς Ασίας, ενώ έκαιγε το νερό εκεί τριγύρω τόσο, ώστε να μην μπορεί καν να το αγγίξει κάποιος. Λέγεται πως, μόλις τα άκουσε αυτά ο βασιλέας, τα εξέλαβε ως μηνύματα θείας οργής και σκεπτόταν ποια αιτία να τα προκάλεσε. Από εκεί λοιπόν στράφηκε κατά της ευσεβείας και μελετούσε την καθαίρεση των ιερών εικονισμάτων, κακώς πιστεύοντας ότι τάχα, από την ύπαρξη και την προσκύνησή τους έγινε το παράδοξο γεγονός. Επιχειρούσε λοιπόν να διδάξει στον λαό το δικό του δόγμα και πολλοί θρηνούσαν για την ύβρη κατά της εκκλησίας. Γι' αυτό και οι κάτοικοι της Ελλάδας και των Κυκλάδων νήσων, διαφωνώντας με την ασέβεια, στασιάζουν κατά του αυτοκράτορα.

Νικηφόρος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως², *Ιστορία Σύντομος*, (μτφρ. Λ. Κωσταρέλλη), Κανάκης, Αθήνα 1994, σ. 136, 138.

¹ Ηφαιστειογενή πετρώματα, ελαφρόπετρες.

² Ο Νικηφόρος Πατριάρχης γεννήθηκε το 758 στην Κωνσταντινούπολη και έζησε ολόκληρη τη ζωή του στα χρόνια της εικονομαχίας.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε:

α. στις συνθήκες που ευνόησαν, μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204, τη δημιουργία του κράτους της Ηπείρου από τον Μιχαήλ Κομνηνό Δούκα και στους τρόπους με τους οποίους πέτυχε την επέκταση της κυριαρχίας του (μονάδες 13)

β. στην επέκταση του κράτους αυτού από τον Θεόδωρο Κομνηνό Δούκα. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Τα φυσικά γεωγραφικά όρια της Ηπείρου ευνοούν τη δημιουργία πνεύματος και αισθήματος ανεξαρτησίας. Τον 13ο αι. οι πολιτικές περιστάσεις έδωσαν συγκεκριμένη μορφή στο αίσθημα αυτό. [...] Ο Μιχαήλ Δούκας κληρονόμησε τη Βυζαντινή διοίκηση που είχε κέντρο την Άρτα, πρωτεύουσα του θέματος Νικοπόλεως. Η εξουσία του περιλάμβανε τις επαρχίες Αιτωλίας και Ακαρνανίας Θεσπρωτίας και Ιωαννίνων. [...] Ο Μιχαήλ Δούκας, τόσο με τη διπλωματία όσο και με τον πόλεμο, πέτυχε όχι μόνο να διασφαλίσει ό, τι απέκτησε, αλλά και να επεκτείνει την κυριαρχία του. [...] Μέσα σε λίγα χρόνια ο στρατός του εισέβαλε στην Θεσσαλία και ανακατέλαβε τη Λάρισα και άλλες θέσεις. [...] Τον Μιχαήλ διαδέχτηκε ο ετεροθαλής αδερφός του Θεόδωρος Κομνηνός Δούκας. Ο Θεόδωρος δεν αρκέστηκε να είναι μόνο ο ηγεμών μιας Βυζαντινής επαρχίας στη Βόρεια Ελλάδα. [...] Το 1217, με μία σειρά λαμπρών στρατιωτικών επιχειρήσεων, εξεδίωξε τους εναπομείναντες Λατίνους από τη Θεσσαλία και αντεπιτέθηκε στους Βουλγάρους που είχαν καταλάβει τη Δυτική Μακεδονία.

Nicol, D., «Η Ήπειρος ως ανεξάρτητη ηγεμονία (1204- 1246)», στο Μ. Β. Σακελλαρίου (επιμ), *Ήπειρος: 4.000 χρόνια ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1997, σ. 198- 200.

ΙΣΤΟΡΙΑ Β' ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται και αξιοποιώντας τις ιστορικές σας γνώσεις, να σχολιάσετε κριτικά:

α. το περιεχόμενο της φράσης που διατύπωσε ο Βολταίρος, απευθυνόμενος σε έναν από τους αντιπάλους του, σε σχέση με την ιδέα που στόχευε να υποστηρίξει.

(μονάδες 12)

β. την επιχειρηματολογία που αναπτύσσει ο Βολταίρος για την υποστήριξη της ανεξιθρησκίας.

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο Βολταίρος είναι περισσότερο γνωστός ως υπέρμαχος της ατομικής ελευθερίας. Θεωρούσε βαρβαρότητα κάθε περιορισμό της ελευθερίας του λόγου και της έκφρασης γνώμης. Σε έναν από τους αντιπάλους του έγραφε [...]: «Δεν συμφωνώ ούτε με μια λέξη από όσα λες, αλλά θα υπερασπίσω μέχρι θανάτου το δικαίωμά σου να τα λες». Αν υπήρχε ωστόσο μια μορφή καταπίεσης που ο Βολταίρος μισούσε περισσότερο από τις άλλες, ήταν η τυραννία της οργανωμένης εκκλησίας που βασάνιζε και έκαιγε όσους τολμούσαν να αμφισβητήσουν τα δόγματά της.

Burns, E. M., *Εισαγωγή στην ιστορία και τον πολιτισμό της νεότερης Ευρώπης*, τ. Α', (μτφρ. Τ. Δαρβέρης), Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 258.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Τι είναι η ανεξιθρησκία; Είναι ιδίον¹ του ανθρώπου. [...] Ας παραβλέπουμε ο ένας του άλλου τις μωρίες²- αυτός είναι ο πρώτος νόμος της φύσης. Στις χρηματαγορές του Άμστερνταμ, του Λονδίνου ή της Βομβάης ή της Βασσόρας, ο Πέρσης, ο Ινδός, ο Εβραίος, ο Μωαμεθανός, ο Κινέζος, ο Βραχμάνος, ο Ορθόδοξος, ο Καθολικός, [...] εμπορεύονται μεταξύ τους. Όμως ποτέ δεν θα τραβήξει ο ένας στον άλλο μαχαίρι, για να τον πάρει με τη θρησκεία του. [...] Αν υπήρχε τρόπος να διαλογιστεί κανείς με συνέπεια πάνω στη θρησκεία [...] θα αντιλαμβανόταν πως όλοι μας έχουμε χρέος να ανεχόμαστε ό ένας τις γνώμες του

¹ Χαρακτηριστικό γνώρισμα

² ανοησίες

άλλου, γιατί είμαστε όλοι αδύναμοι, ασυνεπείς, ευμετάβολοι, εκτεθειμένοι σε κάθε λογής πλάνες.

Βολταίρου, Ανεξιθρησκία, (λήμμα από το «φιλοσοφικό λεξικό»). Μτφρ. Δ. Θοιβιδόπουλου, *Εποχές*, 8, Δεκέμβριος 1963. Στο: Ασημομύτης, Β., κ.ά, *Θέματα νεότερης και σύγχρονης ιστορίας από τις πηγές*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1997, σ. 26.